

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
PALACKÉHO V OLMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**Komentovaný překlad současné
ruské prózy**

Guzel Yakhina – Děti moje

**Annotated Translation of
Contemporary Russian Prose**

Guzel Yakhina – My Children

VYPRACOVALA: Bc. Nikola Jeglová
VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Martina Pálušová, Ph.D.

2020

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 14. 12. 2020

podpis

Děkuji Mgr. Martině Pálušové, Ph.D., za rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

podpis

OBSAH

ÚVOD	5
1. SPECIFIKA UMĚLECKÉHO TEXTU A JEHO PŘEKLADU	7
1.1 SPECIFIKA UMĚLECKÉHO TEXTU A JEHO PŘEKLADU	7
1.2 EKVIVALENCE PŘEKLADU	9
1.3 ZAČÍNÁJÍCÍ PŘEKLADATEL	14
2. SPISOVATELKA A JEJÍ TVORBA.....	15
2.1 GUZEL JACHINA A JEJÍ TVORBA	15
2.1.1 Zulejka otevírá oči (Зулейка открывает глаза)	15
2.1.2 Děti moje (Дети мои)	16
2.2 POETIKA A MOTIVY ROMÁNŮ.....	17
3. VLASTNÍ PŘEKLAD	20
4. TRANSLATOLOGICKÝ KOMENTÁŘ.....	39
4.1 PŘEKLAD TOPONYM A ANTROPONYM	39
4.2 KONOTACE V PŘEKLADU	40
4.2.1 Překlad deminutiv	42
4.2.2 Obecná a hovorová čeština v překladu.....	43
4.2.3 Překlad vulgarismů.....	44
4.2.4 Cítoslovce.....	44
4.2.5 Deformace normy.....	45
4.3 PŘEKLAD REÁLÍÍ	46
4.4 PŘEKLAD FRAZEOLOGISMŮ A IDIOMŮ	48
4.5 PŘEKLAD VYBRANÝCH JEVŮ SYNTAKTICKÉ ROVINY	49
4.5.1 Překlad přechodníků.....	50
4.5.2 Překlad infinitivních konstrukcí.....	51
ZÁVĚR	53
PE3IOME	55
BIBLIOGRAFIE	62
SEZNAM ZKRATEK.....	67
PŘÍLOHY	68
ANOTACE	90

ÚVOD

Překladatelé uměleckých textů hrají klíčovou roli v šíření zahraniční literatury mezi čtenáře. V této diplomové práci se pokusíme ověřit, zda jsme alespoň částečně kompetentní k překladu umělecké literatury a zda bychom v budoucnu mohli šířit díla ruských autorů mezi české čtenáře.

Pro překlad byl zvolen úryvek z románu úspěšné začínající spisovatelky Guzel Jachiny s názvem *Děti moje* (*Дети мои*), vydaný v roce 2018 nakladatelstvím AST (*ACT*). Daný román, stejně jako autorčin předešlý, získal uznávané ocenění *Velká kniha* (*Большая книга*) za nejlepší prozaické dílo v ruském jazyce.

Se spisovatelkou jsme měli možnost setkat se osobně na přednášce o její tvorbě, která probíhala na naší fakultě. Právě tento moment můžeme považovat za klíčový při výběru originálního textu k našemu překladu. První kniha Guzel Jachiny nás zaujala svou tematikou i literárním zpracováním, a proto jsme se rozhodli, že si k překladu vybereme její druhou knihu, která vyšla shodou okolností právě v době, kdy jsme si volili téma diplomové práce. K překladu byla vybrána kapitola devatenáct a dvacet z části s názvem *Syn* (*Сын*). Jedná se o část textu, ve které dochází ke kulminaci děje.

Naším primárním cílem je přeložit vybrané kapitoly z ruského jazyka do češtiny a vytvořit translátologický komentář pojednávající o problematických překladatelských jevech a možnostech jejich řešení. Sekundárním cílem je představit autorku Guzel Jachinu a osobitou poetiku jejích románů českému čtenáři.

Při psaní diplomové práce jsme vycházeli primárně z ruských a českých zdrojů. Z použitých pramenů je třeba vyzdvihnout práce Dagmar Knittlové, Zlaty Kufnerové, Zdeňky Vychodilové, A. V. Fjodorova a V. N. Komissarova. Informace o spisovatelce a jejích dílech jsme získávali zejména z internetových zdrojů.

Práce bude členěna do čtyř kapitol. Originální text se nachází v příloze č. 1. V první kapitole se budeme zabývat specifikou uměleckého textu a jeho překladu a také pojetím překladatelské ekvivalence. Následovat bude stručná podkapitola o začínajícím překladateli uměleckých textů, v níž se zaměříme na nejčastější typy chyb, kterých se nezkušený překladatel dopouští.

Ve druhé kapitole blíže představíme samotnou spisovatelku Guzel Jachinu a její tvorbu. Především pak její dva úspěšné romány, jejich poetiku a hlavní motivy.

Třetí kapitola bude obsahovat náš vlastní překlad úryvku románu do českého jazyka.

Čtvrtá kapitola bude věnována komentáři vybraných problematických překladatelských jevů. Zaměříme se na překlad toponym a antroponym, konotaci překladu: překlad deminutiv, obecnou a hovorovou češtinu, překlad vulgarismů, citoslovcí, deformaci normy, překlad reálií, frazeologizmů a idiomů a také překlad přechodníků a infinitivů.

V závěru shrneme informace, které jsme při psaní práce získali. Součástí práce bude také resumé v ruském jazyce.

1. SPECIFIKA UMĚLECKÉHO TEXTU A JEHO PŘEKLADU

V následující kapitole se budeme zabývat specifikou uměleckého textu a jeho překladu, teorií překladatelské ekvivalence a nejčastějšími typy chyb, kterých se dopouštějí začínající překladatelé.

1.1 SPECIFIKA UMĚLECKÉHO TEXTU A JEHO PŘEKLADU

Jako první charakteristický znak je třeba uvést individuální styl každého spisovatele, podmíněný jeho světonázorem, vlivem estetiky doby nebo literární školy.¹ Individuální styl autora je dán výběrem jazykových jednotek, různorodostí a koncentrací slovníku, délkou a strukturou vět a dalšími jazykovými charakteristikami.² Překladatel by měl individuální styl autora respektovat. Jiří Levý podotýká, že překladatelé mají tendenci zbavovat překládaný text jeho osobních rysů a zaměřovat je svými vlastními osobními rysy.³

S individuálním stylem je spojen další základní rys uměleckého textu, a to expresivita. Umělecká vrstva je svou povahou expresivní, jedná se o osobní autorovu stylizaci, „která ex definitione implikuje expresivitu“.⁴

Dále je třeba brát v potaz, že sám koncept obsahu je v umělecké literatuře mnohem složitější, než v odborném stylu nebo obchodní korespondenci. Umělecká literatura se nesoustředí jen na předání logické informace a nepůsobí jen na rozum čtenáře, ale také na emocionální stránku vnímatele. Tato schopnost je často obsažena nikoli v logickém významu slova (nebo kombinaci slov), které má více či méně přesný ekvivalent, ale v nějakém stylistickém zbarvení slova nebo ve formě uspořádání slov.⁵ Z čehož vyplývá, že umělecký text se neohraničuje jen na sdělnou funkci, ale i na funkci estetickou. Estetickou funkci zajišťují některé vlastnosti textu, například celistvost, ukončenost uměleckého sdělení ve smyslu formálním a mnohotvárnost, která vybízí k aktivitě

¹ ФЕДОPOB, A.B. Основы общей теории перевода: (лингвистические проблемы). Москва: Филология Три, 2002. ISBN 5-8465-0019-6, str. 277

² ČERNÝ, Jiří. Úvod do studia jazyka. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-093-8, str. 192.

³ LEVÝ, Jiří. Umění překladu. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7, str. 196.

⁴ ULIČNÝ, Oldřich. Expresivita a překlad krásné prózy. In AUC Philologica 4–5 1988, Slavica Pragensia XXXII. Praha: UK, str. 329-354.

⁵ ФЕДОPOB, A.B. Основы общей теории перевода: (лингвистические проблемы). Москва: Филология Три, 2002. ISBN 5-8465-0019-6, str 281-282.

čtenářovu představivost.⁶ Můžeme tedy konstatovat, že základním znakem uměleckého stylu je esteticky sdělná funkce, jeho cílem je čtenáři něco sdělit a současně v něm vyvolat určité pocity a intenzivní estetický zážitek. Cílem autora (a posléze také překladatele) je vytvoření čtenářova vlastního názoru na skutečnost. Umělecký styl tedy nesděluje fakta a důkazy, ale navrhuje čtenáři, jak si je může vyložit.

Co se týče lexikální roviny, za jeden ze základních rysů uměleckého textu může být považována přítomnost lexikálních poetismů, včetně knižních výrazů, archaismů, neologismů a metaforiky (metaforických, metonymických a synekdochických vyjádření). Dále je pro umělecký styl typická výrazová synonymie, užívání synonymické řady nebo hromadění synonym, které bývají často doplňovány o autorovy novotvary.⁷ Výše uvedené jazykové prostředky vyvolávají u čtenáře představivost, překladatel by měl tedy volit obdobné jazykové obraty a prostředky, které u recipienta vyvolají tutéž představivost.

V oblasti lexikální dochází k problémům tehdy, když mateřský jazyk není schopen překladateli nabídnout dostatečné množství mnohoznačných významů a synonym. Překladatel se tedy musí rozhodnout pro jeden specifitější, užší význam, což může někdy vést k nepřesnému vyznění textu.⁸ Umělecký styl je nasycen různými výrazy, setkáme se slovy archaickými, knižními, poetickými, hovorovými, slangovými, vulgárními i jinými.

Syntaktická rovina uměleckých textů je charakteristická svou rozmanitostí. Objevují se knižní i hovorové větné konstrukce. Významným rysem uměleckého stylu jsou dialogy, v dialozích se objevují všechny druhy modalit, tzn. věty oznamovací, tázací, rozkazovací a přací, dále se také můžeme setkat se složitými souvětími, jednoduchými větami i s větami neúplnými.⁹

V závěru dané kapitoly je třeba dodat, že umělecký styl můžeme považovat za nejvolnější ze všech funkčních stylů. V textech uměleckého stylu můžeme najít úseky či úryvky stylu odborného, publicistického i administrativního. V uměleckých textech se

⁶ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4, str. 299.

⁷ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylistika češtiny. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4973-4, str. 69.

⁸ LEVÝ, Jiří. Umění překladu. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylistika češtiny. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4973-4, str. 70.

velmi často objevuje aluze neboli narážka, například odkazy k jinému dílu či k určitým politickým, kulturním nebo historickým událostem. „Aluze nemusí být čtenářem rozpoznána. Pokud čtenář narážku neodhalí, obvykle nehrozí dezinterpretace díla. Čtenář svůj požitek z četby prostě ochuzuje o jeden pragmatický kontext (ten, který přináší aluze) a omezuje tak významovou účinnost díla.“¹⁰ Daná specifická součást uměleckého textu může být těžce rozpoznatelná i pro překladatele. V tomto ohledu je na překladatele kladeno mnohem více nároků než na běžného čtenáře, čtenář ochudí o pragmatický kontext sám sebe, překladatel však všechny čtenáře. Překladatel by měl mít historický i kulturní přehled, není však možné, aby znal všechna fakta a texty.

1.2 EKVIVALENCE PŘEKLADU

Stejně jako veškeré termíny a pojmy z oblasti translatologie, se vyvíjí i teorie překladatelské ekvivalence a pojetí ekvivalentu. Badatelé přichází s novými poznatky a jelikož je pojetí daných termínů velmi široké a odlišné, seznámíme se s nimi v následující kapitole.

Ekvivalence překladu je v translatologii označována za jeden ze základních pojmů, který úzce souvisí s nejdůležitějším úkolem překladatele, jímž je docílit rovnocennosti a souznačnosti výchozího a cílového textu. Zdeňka Vychodilová uvádí k pojmu ekvivalence synonyma: rovnocennost, totožnost a shoda. Stupeň ekvivalence se může lišit a záviset na různých aspektech, například na okolnostech vzniku a charakteristikách daného textu, formě překladu, na míře podobnosti sémanticko-strukturních jednotek jazyka originálu a překladu, a také na míře rozdílnosti kultur mluvčích. Pojetí překladatelské ekvivalence se taktéž liší a vyděluje se obsahová, textová, stylistická, expresivní, formální, dynamická, funkční, komunikační a pragmatická ekvivalence.¹¹ Teorie ekvivalence se zabývá srovnáním jazykových jednotek jazyka výchozího a jazykových jednotek jazyka cílového. Toto srovnání probíhá na všech jazykových úrovních, tedy na úrovni fonetické, morfologické, syntaktické, sémantické i stylistické.

Americký lingvista Eugene Nida rozlišuje dva typy ekvivalence, a to ekvivalenci formální a ekvivalenci dynamickou. Překlad, který můžeme v jeho chápání považovat za formálně-ekvivalentní, je orientovaný především na zdrojový text, soustředí se na předání

¹⁰ ZAPLETAL, Petr. Co je aluze. In: Sborník prací filozofické fakulty Brněnské university, 2004.

¹¹ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. Введение в теорию перевода для русистов. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, ISBN 978-80-244-3417-9, str. 48-49.

formy a obsahu výchozího textu. Naproti tomu překlad, jenž můžeme označit za dynamicky-ekvivalentní bude orientován zejména na reakci recipienta. Nida bere v úvahu jazyk a kulturu příjemce, kontext daného sdělení a osobnost samotného recipienta.¹²

Ruský lingvista V. G. Gak vyděluje tři úrovně ekvivalentnosti, a to formální, smyslovou a situační. Pokud chceme, aby se jednalo o formální ekvivalenci v Gakově pojetí, musíme ve výchozím i cílovém jazyce využít obdobné jazykové formy. Při smyslové ekvivalenci se význam vyjadřuje v CJ i VJ různým způsobem (je nutné využít např. slovnědruhové záměny či záměny gramatických kategorií), smysl však musí být vždy zachován.¹³ Při situační ekvivalenci je při popisu jedné a téže situace užito jiných jazykových forem. Významy vyjádřené těmito jazykovými formami se taktéž různí (využití metod konkretizace, generalizace apod.)¹⁴ Ekvivalence tedy bývá dosaženo užitím překladatelských transformací.

A. D. Švejcer vychází z Gakovy teorie ekvivalence, a vyděluje ekvivalenci syntaktickou, sémantickou a pragmatickou. Syntaktická ekvivalence je naprosto nutná, jedná se o záměnu znaků výchozího jazyka znaky cílového jazyka. Sémantickou ekvivalenci dělí Švejcer na dvě podúrovně, do jedné zahrnuje gramatické transformace a do druhé lexikálně-gramatické transformace.¹⁵ Švejcerova teorie o pragmatické ekvivalenci rozvíjí dynamickou ekvivalenci E. Nidy, základním úkolem cílového textu je zapůsobit na recipienta stejným způsobem, jako na něj zapůsobil výchozí text.¹⁶

Dalším ruským teoretikem překladu, zmiňujícím teorii překladatelské ekvivalence je V. S. Vinogradov. Vinogradov mluví o ekvivalenci jako o relativním pojmu, jehož úroveň relativity může být různá. Říká, že je nutné, aby ve VJ i CJ byla zachována relativní rovnost obsahové, smyslové, sémantické, stylistické a funkčně-komunikační informace.

¹² NIDA, Eugene. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Lieden: Brill, 1964, str. 165-170.

¹³ КОМИССАРОВ, В. Н. *Лингвистическое переводоведение в России*. Москва. ЭТС, 2002. ISBN 5-93386-032-8, str. 59.

¹⁴ СМОЛЯНКО, Е. В. *Понятие эквивалентности и ее видов в теории переводоведения*. Белорусский государственный университет. Минск: «Белорусский Дом печати», 2015.

¹⁵ КОМИССАРОВ, В. Н. *Лингвистическое переводоведение в России*. Москва. ЭТС, 2002. ISBN 5-93386-032-8, str. 78-79.

¹⁶ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, ISBN 978-80-244-3417-9, str. 49.

Zdůrazňuje, že ekvivalence originálu a překladu je zejména celistvost porozumění informacím obsaženým v textu, včetně informace, která působí jak na rozum, tak na city recipienta, a která není vyjádřena jen explicitně v textu, ale i implicitně v podtextu.¹⁷

L. S. Barchudarov „klade důraz na ekvivalenci sémantickou (vztah sémantického obsahu, významu obou textů).“¹⁸ Ve své publikaci *Язык и перевод* se nepřiklání k rozmyšlení o přítomnosti ekvivalence na úrovni jazykových znaků, ale na úrovních vyšších, za minimální jednotku považuje větu. Tvrdí, že na úrovni textu lze dosáhnout reálné sémantické ekvivalence. Dále poznamenává, že text překladu nikdy nemůže být absolutním ekvivalentem textu originálu, úkolem překladatele je však učinit tuto shodu co možná nejúplnější. Barchudarov rozmyšlí nad otázkou spojenou s odlišnostmi sémantických systémů různých jazyků, které jsou zdrojem obtíží, jimž překladatel čelí v procesu překladu. Ztráty jsou tedy dle jeho názoru nevyhnutelné.¹⁹ Sémantické shody na úrovni lexikálních jednotek dělí do tří skupin: úplná shoda, částečná shoda, absence shody. Lexikální jednotky s úplnou shodou (úplné ekvivalenty) a absencí shody, pro které používáme termín neekvivalentní lexikální jednotky, se vyskytují ojediněle, nejčastější jsou případy částečné sémantické shody.²⁰

Dalším významným ruským teoretikem překladu zabývajícím se teorií ekvivalence je V. N. Komissarov, představitel Moskevské lingvistické školy. Na jeho pojetí teorie ekvivalence se zaměříme podrobněji, protože je v ruském prostředí nejrozšířenější.

Ve své knize *Теория перевода. Лингвистические аспекты* Komissarov uvádí, že je třeba rozlišovat potenciálně dosažitelnou ekvivalenci, kterou se rozumí maximální shoda obsahů dvou různojazyčných textů a překladovou ekvivalenci, tedy skutečnou sémantickou blízkost textu originálu a překladu, které může překladatel v procesu překladu dosáhnout. Rozdíly v systémech VJ a CJ mohou do určité míry ovlivnit přesnost předání

¹⁷ ВИНОГРАДОВ, В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. ISBN 5-7552-0041-6, str. 18-19.

¹⁸ HRDLIČKA, Milan. Literární překlad a komunikace. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-13-5, str. 19.

¹⁹ БАРХУДАРОВ, Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). «Международные отношения», 1975, str. 9-10.

²⁰ Тамtéž, str. 73-75, 93.

obsahu z jednoho jazyka do jazyka druhého. Překladová ekvivalence je tedy založena na míře zachování (míře ztráty) smyslu, obsaženého v textu originálu.²¹

Podle toho, jaké prvky jsou zachovány, vyděluje Komissarov různé typy ekvivalence²²:

1. Ekvivalence na úrovni cíle komunikace: aby byl překlad ekvivalentní na této úrovni, musí být předána část obsahu textu, jež nese informace o cíli komunikace. Tato informace je obsažena implicitně či explicitně ve výpovědi. U tohoto typu ekvivalence se může zdát, že se ve VT a CT mluví „jinak“ a „o něčem jiném“. To je zapříčiněno tím, že pro vztah originálu a překladu jsou charakteristické rozdíly ve slovní zásobě a syntaxi, strukturní rozdíly či neexistující logické vztahy mezi jazykem originálu a překladu a nízká míra shody ve srovnání s ostatními překlady. Překlady na dané úrovni ekvivalence se provádějí v případech, ve kterých hrozí, že by „doslovnější“ překlad působil na čtenáře překladu jinak než na čtenáře originálu, a vyzýval by u něj jiné emoce či asociace, a tím by narušil správný přenos cíle komunikace.
2. Ekvivalence na úrovni popisu situace: CT nepředává jen stejný cíl komunikace, ale i stejnou vnějazykovou situaci. V jazyce originálu i překladu je způsob popisu situace odlišný, situace však zůstává totožná. Daný typ ekvivalence je doprovázen rozdíly ve slovní zásobě a syntaxi, a strukturně-sémantickými rozdíly mezi jazykem originálu a překladu. Ekvivalence na úrovni popisu situace je v překladech rozšířená, což by podle Komissarova mohlo být způsobeno tím, že v každém jazyce existuje preferovaný způsob popisu určité situace.
3. Ekvivalence na úrovni sdělení: v CT je zachován cíl komunikace, vnějazyková situace a také způsob popisu situace. I pro tuto úroveň ekvivalence jsou doposud charakteristické rozdíly ve slovní zásobě a syntaxi, nemožnost propojení syntaktické struktury originálu a překladu pomocí syntaktických transformací.

²¹ КОМИССАРОВ, В.Н. Теория перевода. Лингвистические аспекты. Москва: Высшая школа, 1990. ISBN 5-06-001057-0, str. 50.

²² Tamtéž, str. 51-79

4. Ekvivalence na úrovni výpovědi (organizace struktury vyjádření): zachovány jsou tři výše zmíněné úrovně a také významná část syntaktických struktur originálu. Zachování syntaktické struktury originálu přispívá k úplnější reprodukci původního obsahu v jazyce originálu do obsahu překladu. Obzvláště důležité je zajistit paralelismus syntaktických struktur při překládání právních dokumentů, úkolem překladatele je totiž zajištění autenticity textů. Tendence k zachování syntaktické struktury se však často pozoruje i v textech uměleckých stylů.
5. Ekvivalence na úrovni znaku (sémantiky jazykových znaků): v pátém typu ekvivalence je dosaženo maximální blízkosti mezi obsahem originálu a překladu, jež je vůbec ve dvou textech v různých jazycích možná. V tomto případě je ekvivalence překladu zajištěna reprodukcí komunikativně nejdůležitějších významových prvků, jejichž přenos je za podmínek tohoto aktu mezijazykové komunikace nezbytný. Tento typ ekvivalence je charakteristický podobností jazykových znaků a strukturou textu.

V současné době je za základní princip překladu považován funkční přístup, jehož teorie je založena na tom, že nezáleží, zda jsou v překladu použity stejné či jiné jazykové prostředky, ale je důležité, aby tyto prostředky plnily po významové, věcné, konotační i pragmatické stránce stejnou funkci. S touto myšlenkou, že jazykové jednotky nemusí mít z lingvistického pohledu stejný význam, ale současně mohou v textu plnit tutéž funkci, už operoval britský, lingvisticky zaměřený teoretik překladu John C. Catford.²³ Funkční ekvivalencí se zabývá i A. Ljudskanov. Definuje ji jako ideově-smyslovou, estetickou a emocionální shodu jazykových prostředků výchozího a cílového jazyka, které zajišťují předání základních informací textu. Dle jeho slov přináší funkční přístup svobodu překladu a vede k vypouštění, změnám a přidávání.²⁴

²³ KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRÝGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. Překlad a překládání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6, str. 7.

²⁴ LJUDSKANOV, A. Princip funkčních ekvivalentů – základ teorie a praxe překladu. In Překlad literárního díla. Praha: Odeon, 1970, str 148.

1.3 ZAČÍNÁJÍCÍ PŘEKLADATEL

Jelikož se jedná o náš první rozsáhlejší překlad umělecké literatury, chtěli bychom se ve stručnosti seznámit s některými typy problémů a chyb, kterých se dopouštějí začínající překladatelé.

Autor článku *K některým problémům začínajících překladatelů umělecké literatury* Miroslav Jindra vyděluje následující typy problémů:²⁵

1. Problémy, spojené s jazykem originálu

Problém spočívá v chybném přečtení nebo pochopení originálu. Takový problém může nastat, pokud začínající překladatel nemá dostatečnou zkušenost se čtením textů v jazyce originálu. Sečtělý překladatel lépe rozumí reáliím a kulturním tradicím. Překladatel, který nezná kulturu a realie jazyka originálu se často dopouští hrubých kulturních chyb (viz 3. typ problémů).

2. Problémy, spojené s jazykem překladu

Překladatelovy znalosti rodného jazyka (jazyka překladu) by měly být na velmi vysoké úrovni, problémy nejčastěji vznikají v interpunkci a slovosledu. Pokud si začínající překladatel není svými znalostmi jist, měl by svůj překlad poslat na korekturu. Začínající překladatelé postrádají zkušenosti, velmi často se drží výchozího textu, potom vzniká tak překlad příliš doslovný, nebo právě naopak, originálního textu se drží nedostatečně, v důsledku čehož potom vzniká překlad velmi volný. Překladatel často vypouští nebo přidává věty či odstavce bez udání důvodů.

3. Problémy, spojené se vzděláním a kulturními znalostmi překladatele

Velmi důležitou roli při práci překladatele hrají také jeho znalosti a všeobecný přehled. Znalosti, získané na vysoké škole mnohdy nestačí, překladatel se musí dále vzdělávat a rozvíjet své schopnosti.

²⁵ JINDRA, Miroslav. K některým problémům začínajících překladatelů umělecké literatury. In: Acta Universitatis – Philologica 1-3. Translologica Pragnesia II. Praha: Univerzita Karlova, 1988.

2. SPISOVATELKA A JEJÍ TVORBA

2.1 GUZEL JACHINA A JEJÍ TVORBA

Guzel Šamilevna Jachina se narodila 1. června 1977 v Kazani, hlavním městě Tatarstánu, do rodiny lékařky a inženýra. Už od dětství projevovala zájem o umění a jazyk, a snila, že se stane scenáristkou. Mnoho času trávila s prarodiči, ti jí vyprávěli historiky z jejich mládí a vymyšlené příběhy, jež posloužily jako předloha pro její knižní dobrodružství. Na střední škole začala psát krátké povídky, které se později staly součástí jejích románů. Jachina vystudovala Fakultu cizích jazyků na Kazaňské federální univerzitě a o několik let později scenáristiku na filmové škole v Moskvě.

Jméno Guzel Jachina se na ruské literární scéně objevilo poměrně nedávno. Její první povídka *Puška (Винтовка)* byla publikována v roce 2014 v literárním časopise *Něva (Нева)* a druhá s názvem *Motýlek (Мотылек)* byla zveřejněna na ruské literárním portálu *Proza.ru (Проза.ру)*, taktéž v roce 2014. Úryvky z románu *Zulejka otevírá oči (Зулейка открывает глаза)* byly publikovány v časopise *Sibiřské ohně (Сибирские огни)*, text byl původně psán jako scénář v rámci studia na zmiňované filmové škole v Moskvě, a posléze částečně pozměněn do finální románové podoby. V roce 2015 se autorka rozhodla svůj román vydat, nebyl to pro ni však lehký úkol. Ruská nakladatelství odmítala spolupracovat se začínající autorkou. Jachina se proto následně obrátila na spisovatelku a překladatelku Jelenu Kostjukovič přes webové stránky literární agentury Elkost, a ta se potom velmi aktivně podílela na vydání jejího prvního románu. Román se v knihkupectvích objevil po osmi měsících a sklídl neočekávaný úspěch. V této době už je přeložen do více než dvaceti jazyků. Do českého jazyka ho přeložil překladatel z ruštiny a angličtiny Jakub Šedivý a vydalo ho nakladatelství Prostor. Druhým Jachininým románem je román *Děti moje (Дети мои)*, který prozatím nebyl do českého jazyka přeložen.

2.1.1 Zulejka otevírá oči (Зулейка открывает глаза)

Jako předloha tohoto románu posloužil životní příběh Raisy Šakirovny, babičky Guzel Jachiny. Nicméně *Zulejka otevírá oči* nepopisuje přesnou biografii Raisy Šakirovny, její vzpomínky jsou v díle obsaženy jen částečně. Dále se autorka opírá o skutečná historická fakta vzatá z archivních dokumentů, a mimo jiné čerpá také z pamětí obětí rozkulačování, velká část je však pouhou fantazií spisovatelky. Nejedná se tedy o biografický, ale spíše historizující román v klasickém ruském románovém stylu.

Příběh se odehrává v letech 1930-1946. Hlavní hrdinkou je třicetiletá Zulejka, žijící v malé vesnici společně se svým přísným manželem a krutou tchýní. Její každodenní rutinou je starat se o domácnost, hospodářství a tchýni, která ji věčně komanduje a ponižuje. Jednoho dne se ve vesnici objeví představitelé nové vlasti, zabijí Zulejčina manžela, a ji spolu s dalšími „nepřáteli národa“ odváží na Sibiř. Tam potom všichni, jimž se podaří docestovat až na jeden z břehů Angary, mezi kterými je mimo jiné i naše hlavní hrdinka Zulejka, zakládají „socialistickou vesničku“ *Semruk (Семрук)* a snaží se přežít v divoké ruské přírodě.

Za tento román získala Guzel Jachina hned několik ocenění, např. cenu *Velká kniha (Большая книга)*, *Jasná Poljana (Ясная Поляна)* a *Knihy roku (Книга года)*. V srpnu 2018 zahájil režisér Jegor Anaškin a jeho tým natáčení seriálu *Zulejka otevírá oči*, jehož předlohou se stal tento román.

2.1.2 Děti moje (Дети мои)

Druhý román z pera Guzel Jachiny nese název *Děti moje (Дети мои)* a byl vydán nakladatelstvím AST (*АСТ*) v roce 2018. Jelikož jsme už seznámeni s faktem, že první román *Zulejka otevírá oči* byl sepsán na základě vzpomínek její babičky Raisy Šakirovny, můžeme se domnívat, že předlohou druhého románu Guzel Jachiny jsou historky ze života jejího dědečka, který byl učitelem němčiny stejně jako hlavní hrdina románu Jakov Ivanovič Bach. Není to však úplně pravda, Guzel Jachina v interview pro *Seasons Project*²⁶ odhalila, že se nechala inspirovat přírodou, láskou k německému jazyku a samotné Volze. Druhý román je však jejímu dědečkovi věnován, protože to byl právě on, kdo ji vedl k lásce k německému jazyku a literatuře.

Tento román se odehrává ve 30. letech minulého století a popisuje osudy povolžského obyvatelstva, žijícího ve vesničce Gnadental, malé německé kolonii na břehu řeky Volhy. Hlavním hrdinou románu je učitel německého jazyka, ruský Němec, Jakov Ivanovič Bach. Bach byl samotář a na levém břehu řeky si žil svůj poklidný, spořádaný život. Později se však zamiloval do své studentky Kláry a vše se změnilo. Klára utekla od otce a rozhodla se, že svůj život prožije se skromným učitelem. Společnost je však zavrhlá a zamilovaný pár byl nucen opustit Gnadental, a schovat se na protějším břehu, v bývalém

²⁶ НИГМАТУЛИНА, Екатерина. С точки зрения любви. Интервью с писателем Гузель Яхиной. Seasons project [online]. [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <http://seasons-project.ru/life/life-people/s-tochki-zreniya-lyubvi-intervyu-s-pisatelem-guzel-yahinoj>.

sídle Klářina otce, pana Grimma. Po náročném podzimu Klára zemřela při porodu, Bach se rozhodl svou dceru vychovávat v bezpečí, na samotě, dál od zlostných, zvědavých vesničanů. Byl ale nucen vydat se do velkého, strašného světa pro jídlo. Tam, v Sovětské republice povolžských Němců, našel inspiraci k psaní pohádek, které se zvláštním způsobem stávají skutečností a on se pomocí nich snaží vzít osud do svých rukou a ovlivnit následující události. Později potká Hoffmanna, šíleného Němce, který do Ruska přijel šířit komunismus, stane se svědkem velkých úspěchů a obrovských tragédií, nechá do onoho velkého, strašného světa odejít své děti, a pokorně se vydá na svou poslední cestu za smrtí.

2.2 POETIKA A MOTIVY ROMÁNŮ

Za první zajímavý příznak Jachininy tvorby můžeme považovat synkretismus, (tj. mísení různých názorů, prvků, směrů). V našem případě se bude jednat o žánrový synkretismus, jinými slovy o žánrovou hybridnost textu, jež se objevuje v druhém románu spisovatelky a zmiňuje se o něm i I. Savkina ve své publikaci „*Секрет её успеха: Размышление о романе Гузель Яхиной „Зулейка открывает глаза“*“. Román *Дети мои* je psán v duchu magického realismu²⁷ s tradicemi dobrodružné literatury, objevují se rysy fantasy, melodramatu a také sorealistického románu. Mimo to autorka zasazuje do historického kontextu motiv německých národních pohádek, můžeme tedy mluvit i o neomytologismu a neorealismu.²⁸ Mojmír Otruba, český literární teoretik a historik je známý svým tvrzením, že literatura se rodí z literatury, což platí i pro díla Guzel Jachiny. V románu *Дети мои* můžeme najít několik mystických postav, které se více či méně podobají postavám z pohádek bratří Grimmů, jako příklad můžeme uvést princeznu Růženku.

Jachina je absolventkou scenáristiky na filmové škole v Moskvě, s čímž souvisí i použití scénaristických prvků v obou jejích románech. Jak už jsme zmínili, v prvním románu lze vysledovat přítomnost scénaristických prvků, jichž si můžeme všimnout i v druhém románu. Jedním z nich je práce se světlem a zvukem, kterých se dle našeho

²⁷ ЧЕРНЯВСКАЯ, Юлия. Книги, о которых говорят. Гузель Яхина: от "Зулейхи" к "Детям" [online]. 22.5.2018 [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://news.tut.by/culture/593657.html>.

²⁸ САВКИНА, И. а А. РОЗЕНХОЛЬМ. Секрет успеха: Размышления о романе Гузель Яхиной "Зулейка открывает глаза". Журнал социально-гуманитарных исследований [online]. 2016, (№ 3/4) [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/sekret-eyo-uspeha-razmyshleniya-o-romane-guzel-yahinoy-zuleyha-otkryvaet-glaza/viewer>.

názoru, mnohem častěji využívá v kinematografii. V textu se objevuje mnoho zmínek o zvucích okolního světa, což čtenáři může posloužit nejen k dokreslení určité situace, ale i prostředí, v němž se dílo odehrává. Element akustických obrazů prostupuje celým textem, zvuk je dokonce do určité míry jedním ze způsobů charakteristiky vnitřních pocitů postav.²⁹

Jachina se opírá o historická fakta, nepretenduje však na to, aby byl její román považován za historický. Pozadí románu hraje důležitou roli, hrdinové jsou od něj však jistým způsobem vzdáleni a žijí si své vlastní životy. Historické pozadí používá k umělecké reflexi lidských problémů a hodnot.³⁰

Kdybychom srovnávali dva romány G. Jachiny, můžeme si všimnout, že *Zulejka otevírá oči* je velmi dynamický a román *Děti moje* mnohem „pomalejší“, to je zapříčiněno spisovatelčinou snahou o detailní popis všech podrobností a skutečností. Ve druhém románu jsou minimalizovány dialogy, což je logickým důsledkem toho, že hlavní hrdinové jsou od určité doby němí. Bachova němota byla zapříčiněna psychickým traumatem, po kterém se uzavřel do sebe. Mlčení ho chrání před nástrahami strašného, zlého světa, ale na druhé straně je pro něj jeho němota klecí, ve které je uvězněn. Vidíme, že psychologie postav je velmi propracovaná, jednání každého hrdiny je determinováno jeho životními zkušenostmi. Bach má se svou dcerou Anče svůj vlastní jazyk, dorozumívají se pomocí gest a výrazů v obličeji, jejich specifický způsob komunikace je citově sblížuje. Díky řeči a komunikaci se mezi postavami utváří nové vztahy, Anče se sblížuje s Vaskou a zároveň se vzdaluje Bachovi. Vaska jí pomocí řeči předává své životní zkušenosti, zatímco Bach jí o sobě nic zajímavého povyprávět nemůže. Považujeme tedy komunikaci a s ní spojené budování lidských vztahů za velmi důležitou součást románu.

V souvislosti s lidskými vztahy můžeme vyzdvihnout neméně důležité téma mateřské lásky (v románu *Zulejka otevírá oči*) a lásky otcovské (v románu *Děti moje*). Rodičovskou lásku považujeme za obecné téma, v obou našich příbězích se však jedná o specifické situace, kvůli kterým nemůže mít toto téma obecnou platnost. Dalším

²⁹ ПАВЛОВА, Н. Поэтика визуальности в романе Г. Яхиной "Дети мои": К вопросу о феномене литературного успеха [online]. Тверской государственный технический университет, 2018, (№ 3) [cit.2020-03-20]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/poetika-vizualnosti-v-romane-g-yahinoy-deti-moi-k-voprosu-o-fenomene-literaturnogo-uspeha/viewer>

³⁰ Tamtéž.

společným tématem je „vypouštění“ dětí do velkého světa, kterého se rodičové velmi obávají.

Jak už jsme zmínili v předchozích odstavcích, dialogy jsou minimalizovány, román o ně však není úplně ochuzen, objevují se a my můžeme vidět kontrast mezi dlouhými, složitými syntaktickými konstrukcemi vypravěče a velmi krátkými konstrukcemi v dialozích. Jachina tento kontrast považuje za typický pro celý její román.³¹ Složitá syntax románu odráží způsob vypravování učitele slovesnosti Bacha. Jakov Ivanovič Bach je učitel krásné, spisovné němčiny a spisovatelka se snaží předat tuto vysokou formu německého jazyka plného metafor, pomocí prostředků současného spisovného ruského jazyka.

Jachina v obou svých románech velmi detailně a láskyplně popisuje přírodu a přírodní jevy, různorodý a bohatý je také obraz řek. V prvním románu se jedná o řeku Angaru a ve druhém o řeku Volhu. Volha je v románu *Děti moje* symbolem událostí, které se dějí v průběhu celé historie, řeka protéká kolem obyvatel, někteří ji nevnímají. Bach se před ní schovává na samotě, na vysokém útesu daleko od ní a chrání před ní i své děti. Řeka může být považována za symbol strašného, zlého světa.

Dále je pro oba romány společný popis postav, které nemají žádný, nebo velmi malý vztah k postavám hlavním. Osudy těchto postav slouží, pravděpodobně, k retardaci děje. Jejich osudové příběhy jsou však dopodrobna popsány a někdy čtenář nemusí pochopit autorčin záměr. Pokud bychom měli uvést jména konkrétních postav, v románu *Zulejka otevírá oči* by se jednalo o postavu Děnisova, v románu *Děti moje* by se mohlo jednat například o postavu Vůdce.

³¹ НИГМАТУЛИНА, Екатерина. С точки зрения любви. Интервью с писателем Гузель Яхиной. Seasons project [online]. [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <http://seasons-project.ru/life/life-people/s-tochki-zreniya-lyubvi-intervyu-s-pisatelem-guzel-yahinoj>.

3. VLASTNÍ PŘEKLAD

19

Celou další noc proseděl Bach se spící Anče v náručí. Ruce mu tou tíhou brzy zdřevněly, ale nedokázal ji od sebe odtrhnout a položit na postel. Hlavou se mu honila jediná myšlenka: existuje někde na světě místo, kam by mohl starý šedý vlk Bach odnést v zubech svoji holčičku a schovat ji před rozzuřeným gnadentálským davem? Existuje vůbec takové místo? Tak existuje? Když zaslechl kejhání odlétajících hus za oknem, pochopil, že už je ráno. A pochopil také, že takové místo existuje. Země, kterou nemohl nazývat rodnou vlastí, ale ani cizí zemí – Německá říše.

Mnozí Gnadental opouštěli ze stejného důvodu a mnozí se také vraceli s prázdnou. Některým se však podařilo dostat se přes hranice, proklouznout jako stín mezi dvěma světy a zůstat v Reichu, zalézt do rožku a schovat se v doupěti. Žijí teď někde na břehu Rýna a Odry, Labe a Vezery, třeba mlynář Wagner, mnohodětní Planckovi i chamtiví Schmidtovi. Jestli našťvaný Udo Grimm nevyhnal starou Tildu kvůli útěku slečny Kláry, usadili se někde tam i oni. Najde se místo i pro skromného Bacha s malinkou Anče?

Vyšel na zahradu. Jabloně se ztrácely v husté ranní mlze. Pomalu mezi nimi kráčel, každou si prohlížel a loučil se s ní. Kůra stromů pod jeho rukama byla mokrá a drsná. Žádal je o jedinou věc, aby se postaraly o Kláru. Ke Kláře přišel, až když se na šedivém nebi objevila nevýrazná listopadová záře. Na chvíli se zastavil u náhrobního kamene, naklonil hlavu a zaposlouchal se do občasných štěbetání ptáků vysoko na nebi: husy zmátl teplý podzim, a proto se tento rok s odletem opozdily. Položil ruku na náhrobek: „Odpusť mi, že vedu naši Anče do velkého světa, Kláro. Zdá se, že nemám jinou možnost.“

Pustil se do příprav. Nejdřív uklidil na dvorku: polena poskládal do dřevníku, špalek na štípání dříví odkutálel do kůlny, zanesl tam i náradí a stolek z letní kuchyně, potom sundal ze šňůry několik hadrů, šňůru smotal do klubíčka a schoval ji v předsíni, vypustil sudy a vodou z nich zalil jabloně, do stodoly zanesl všechno harampádí, které leželo pod přístřeškem – bedýnky, kolečka, krabice, pohrabáče. Ohradu pro dobytek, klece pro drůbež a chladírnu zavřel na závoru, stodolu, chlév a kurník zamkl na zámek...

Pracoval rychle a tiše. Předměty se mu podřizovaly, pokorně se mu ukládaly do rukou, nevypadávaly na zem, nedělaly žádný hluk. Jen když překládal jablka z po pas vysokého proutěného koše do brašny, koš se najednou s dlouhým, smutným skřípotem převrhl a velké plody se spolu se senem rozkutálely po hliněné podlaze stodoly. Bach

utrápeně zakroutil hlavou: otlučená jablka brzy ztmavnou a do zimy nevydrží. Nemělo cenu se rozčilovat, všechny košíky plné růžových, zelených a bílých jablek, pod stropem rozvěšené řetízky sušených jeřabin i nesčetné trsy bylin, které nasbíral v létě, zůstanou na statku, nebudou ničí, nikdy už nikoho nevyлéčí ani nenakrmí. Bach posbíral všechna rozsypaná jablka zpátky do košíku, pečlivě je proložil senem a zamkl stodolu.

Když měl vše hotové, vrátil se do domu. Rozprostřel na stole velké pevné prostěradlo, naházal na něj svoje i Ančiny věci – oblečení, boty, pár dřevěných misek a lžic a zavázal vše do velkého uzlu. To je všechno, co si s sebou vezme do nového života. Chtěl si vzít ještě svazek Goetha, ale ranec byl i tak dost těžký.

Bach neměl peníze na cestu. Potřebnou sumu si ani nedokázal představit, stejně tak jako samotné peníze, které se teď používají. Proto se rozhodl, že si s sebou vezme Tildiny zásoby krajovaných výrobků a popřípadě je prodá. Dlouho se prohrabával truhlami a hledal v nich nejhezčí pletené límce a ubrousky. Když vynořil hlavu z hlubiny truhly, uviděl ve dveřích ospalou Anče.

„Chystej se,“ řekl jí v duchu. „Jedeme si do Moskvy pro německé pasy.“

Zakrátko už vyšli z domu, Bach byl odhodláním celý bledý, měl na sobě dlouhý ovčí kožich, plstěnou kyrgyzskou čepici, přes jedno rameno si hodil tašku se zásobami jídla a na druhém nesl těžký ranec s věcmi. Zrůžovělá ze sna Anče byla zabalená do vlněného šátku, pod kterým měla teplou vestu, ušitou ze staré deky.

Když Bach zamkl dveře, stoupl si na převrácený plechový kbelík, nahmatal pod střechou mezeru mezi trámy, kterou ze spodu nebylo vidět a položil tam velký svazek klíčů. Kbelík schoval pod zápražím. Naposled se podíval na dům (ten jakoby mhouřil zabarikádovaná okna a čepýřil slámu), na prázdný dvůr, na holý sad (všiml si, že na stromě zůstalo jedno malé, zelenožluté jablko a osamoceně se pohupovalo na větvi). Vzal Anče za ruku a rychlým krokem se vydal k Volze.

Anče pocíťovala stejný neklid jako Bach, byla rozrušená, ale šťastná, jako by tušila, že je čeká něco zábavného a veselého. Šla rychle, snažila se nezaostávat za dlouhými Bachovými kroky a funěla do rytmu. Upřeně se dívala vpřed, na čele jí vlály pramínky vlasů, které vyklouzly zpod šátku. Kdyby mohla, určitě by běžela před Bachem, vesele by si pískala a chytala vzduch do pootevřených úst.

Jakmile Anče vlezla do loďky, skočila na předek a svésila ruce přes okraj jako vždy, aby mohla ručkama chytat vystřikující kapky vody, Bach ji ale krátkým výstražným

zvukem napomenul: sed' klidně! Ranec s věcmi hodil na dno, pohledem přikázal Anče, ať se drží, ta to pochopila, přesunula se na sedák a poslušně položila ruce na ranec. Bach skočil do loďky a odrazil se veslem od kamene – břeh se zakymácel a odplul pryč.

Kdyby se tak mohl na rozloučenou ohlédnout na útes a na cestičku, která se po něm vine, na jeho členitý okraj a šedé nebe, na to ale nebyl čas. Po Volze se hnala vysoká útočná vlna, loďka se nemilosrdně kymácela, dovnitř stříkala voda, házelo to s ní nahoru dolů, a zdálo se, že vyklopí náklad i s pasažéry. Při každém takovém vzlétnutí do vzduchu se Anče nadšeně nadechovala a při každém pádu dolů nadšeně vydechovala. A tak pluli po vlnách: nádech – výdech...nádech – výdech...

Bach těžce prorážel vesly podzimní vodu. Pokukoval po pravém břehu a čekal, až přibližující se hory podél hladiny klesnou, potom úplně splynou se zemí a ukážou se domy ruského města Saratova. Bach tam nikdy nebyl, ale pamatoval si, že tam zamračený Kaisar vozil svého pána dost často, a proto se domníval, že cesta nemůže být zvlášť náročná. Snažil se neplout daleko od břehu, ale už po hodině cesty byla jejich loďka na otevřené vodě. Proud byl totiž silnější než Bachovy ruce. Volha teď byla naštěstí prázdná, plavební sezóna skončila už v říjnu.

I přes šplouchání vln a svištění větru je najednou zahltilo pronikavé hluboké houkání – dva krátké signály a jeden dlouhý. Bach se vyděšeně otočil: nízký, široký parník na ně vystrkoval svůj tupý rypák – plaví se rychle, co nevidět malou loďku podemele. Odkud se asi vzal? Bach popadl vesla, div je málem nevytrhl z úchytek, levým veslem zabíral proti proudu, pravým bil zběsile po vodě a snažil se proti zesilujícímu větru nasměřovat loďku blíž ke břehu. Loďka se kymácela a skákala po vlnách. Anče seskočila ze sedátka na mokrý ranec na dně loďky, chytila se ručkama za bok a nespouštěla z blížícího se obra svůj ohromený pohled. A znovu to silné hučení v uších – dva krátké signály, jeden dlouhý. Parník se přibližoval. Byl přímo před nimi. Bach by na něho dosáhl vesly, na černo natřené boky se otřásaly, stékaly po nich velké chomáče pěny a pohupovaly se velké rudé prsteny – záchranné kruhy. Jakýsi námořník se naklonil z vrchní paluby, rozčíleně máchal rukama a křičel na strnulého Bacha.

„Kam se cpeš, pitomče?!“ – Námořník byl celý rudý buď to od větru, nebo od zlosti.
„A ještě s sebou taháš děcko, hňupe!“

Parník je minul, ale loďka se ještě dlouho houpala na rozvířených vlnách. Bach pustil vesla, křečovitě si oddychl a otřel si zpoceně mokré čelo a krk. Koukl na Anče, která

pohledem vyprovázela odplouvající parník a tiše otevírala pusu, jako by se snažila zopakovat námořníková slova. Potom se otočila na Bacha a ohromeně zahučela – dvakrát krátce, jednou dlouze...

Lodku schovali ve vrboví na kraji Saratova, vytáhli ji na břeh, položili do prolákliny mezi staré vrby a zaházeli větvemi. Vydali se podél břehu po úzké cestičce, která pravděpodobně vedla do města.

Bach držel Anče za ruku tak silně, až dívka několikrát zaskučela bolestí, ale vysmeknout se mu nesnažila: byla tak ohromená, až se zdálo, že zapoměla na Bacha, i na sebe. Každá zatačka za sebou ukrývala něco nového, to, co ještě nikdy neviděla a neslyšela. Opodál šla k řece žena v hnědém šátku, šátek měla omotaný stejně jako Anče, pod kabátcem měla uvázaný provaz (stejně jako Bach), v ruce ohlávku a v ohlávce mohutné zvíře, které házelo hřívou, lenivě podupávalo kopyty, kývalo hlavou, cenilo velké zuby a dlouze ržálo vysokým podivným hlasem. A tam na kopečku byla chalupa (stejně jako Ančin a Bachův dům) a za ní další, u jedné byl vysoký sloup, z toho sloupu se do domu táhl černý provaz, dole přešlapoval nějaký chlapík a strkal do něj palicí, najednou z toho provazu začaly sršet bílé jiskry, plamen, třeskot... A lidi se shromážd'ovali u nějaké železné věci s velkými koly, nadávali a máchali rukama, a ta věc zařvala nízkým hlasem, zaduněla...

To, co poprvé spatřili, se uchovávalo v paměti jako řada barevných, ohromně jasných fotografií a to, co poprvé uslyšeli, se zarývalo do paměti stejně tak, jako se zarývají záznamy do šelakových gramofonových desek. Svět je obrovský a neuvěřitelný, nejsme ho schopni přijmout najednou jen pomocí zraku a sluchu, oslepuje a ohlušuje nás. Anče naplňoval tak, až hrozilo, že její malinké rozrušené srdíčko a hlavu plnou dojmů roztrhá na kusy. Nebylo možné s ním bojovat, zbývalo jen poddat se mu a naprosto mu podlehnout. A Anče mu podléhala, čas od času přivírala oči, zadržovala dech a poslušně se pod Bachovým vedením nechala unášet, cítila se součástí všech zvuků a obrazů: pleskání koles po řece, hádek námořníků, praskání elektřiny, třískání mlátičky, všechny ty názvy a slova znát nemohla – ale v nich nebyl ten hlavní smysl. Svět byl ohromující i bez nich. Vydechla a znovu rozlepila řasy.

Bach si všiml, že je Anče rozrušená, z jejích baculatých tváří se ztratil obvyklý ruměnc, oči se jí horečnatě třpytily a rty se pořád chvěly, párkrát se jí zatemnilo před očima, strnula v obličeji a sama jako by upadala do krátkého spánku, a přitom pilně

pokračovala v chůzi. Bach chtěl vzít Anče do náruče, aby ji trochu uklidnil, ale ona se bránila, zaječela a vyškubla se mu. A tak šli dál, každý po vlastních nohách.

Minuli několik pahorků hustě pokrytých dřevěnými domy, bloudili mezi prkennými ploty, mezi říčkami s dřevěnými mosty, mezi malinkými kostelíky, nakonec ale přece jen přišli ke kamennému městu.

Ulice vydlážděné šedými kameny byly nejrušnější částí města, všechno, co se těchto kamenů dotklo, začalo okamžitě klapat, řinčet a cvakat, ať už to byla kola povozů, koňská kopyta, nebo hřebíky, jimiž byly podbity podpatky kolemjdoucích. Městský hluk a rachot doprovázeli hlasité lidské hlasy („Beru všechny krááámy! Hadry, opasky, kastóóóly!“, „Ranní Sarááátovský věstník!“, „Pirožky! Pirožky s drů-ů-bky!“)

Bach z rance vytáhl provaz, Anče přivázal na jeden konec a druhý si omotal kolem pasu, Anče se nebránila, možná si Bachových příprav vůbec nevšimla. Asi by si nevšimla, ani kdyby zmizel sám Bach. Odlesky skla a oceli, mosazi a mědi se odrážely v jejích očích. Nasávala všechn metalický blesk, záři barev, nasávala pach ulice – koňský a lidský pot, vůni mokrého kamení a prachu, železa a oleje, levného tabáku, vodky i jídla. Poslouchala i zvuky:

„Cink-cink“ – zvonila tramvajová signalizace.

„Kap-kap“ – crčeli plechové odpadní trubky, které občas zaskřípaly ve větru.

Ulice, po které Bach a Anče šli k nádraží, byla široká a mocná, jakoby to vůbec nebyla ulice, ale jeden z přítoků Volhy. Na jejích březích byly domy – bílé, žluté, růžové, jednopatrové, dvoupatrové a po kamenem dlážděném dnu běžely nekonečné davy lidí. Mezi nimi rychle mizely tramvaje a auta jako mechanické ryby, vlečky a povozy se netrpělivě přemísťovaly jako raci, holé stromy se vlnily jako řasy, sloupy elektrického napětí a pouliční lampy vyrůstaly ze země jako stonky. Čím déle Bach a Anče šli, tím méně bylo v okolí stromů a bláta, a mnohem více kamene, železa a betonu.

„Aú-aú“ – sténala někde daleko tovární siréna.

„Sss“ – syčel asfalt, rozprostíral se pod železnými válci a ulehal na dlažbu.

Stovky obličejů – bledé na slunečním světle, šedé od poletujících asfaltových sazí, neslo se po městě jako po proudu, některé se motaly u lékáren a pekařství, nastupovaly do autobusů a vystupovaly z nich ven.

Autobusy vyplivly jednu tlupu lidí a druhou zase polkly, potom radostně zachraptěly, zaskřípaly železnými dveřmi a rozkroutily kola, hnaly se někam pryč a nechávaly za sebou na asfaltu tlusté stopy od pneumatik. Další stopy za sebou nechávaly auta a jízdní kola. Po chodnících běželo nespočetné množství otisků kaučukových podrážek. Ani koňská kopyta, ani dřevěná kola povozů, ani bosé nohy sirotků nezanechávali za sebou na asfaltu takové stopy, jako různé druhy gumy, železo a kaučuk.

„Vrz-vrz“ – vrzaly pneumatiky.

„Chrrr-chrrr“ – chrčela jízdní kola.

Anče lačně poslouchala všechen ten praskot a šramot, řinčení a klepání, vzdechy a šustění, natahovala se po bronzových pouličních lampách, po hrubých domovních kamenech, po lesklých lakovaných kapotách automobilů, které stály u krajnice, po zdobených odpadních mřížích, po každém dlažebním kameni pod nohama, ale provaz, který měla omotaný kolem pasu, ji táhl dál, vpřed.

Bachovi začalo z toho hluku a rámusu zvonit a hučet v hlavě. Nejradši by popadl Anče do náruče a utíkal by po chodnících skrz všechny davy, zástupy rychlých drožek a netrpělivých povozů, co nejrychleji k nádraží. Ustaraně pohlédl na holčičku, měla otevřenou pusou, jakoby se zrovna chystala zakřičet, pohledem nadšeně přeskakovala z lidí na psy a koně, z vitrín na cedule a vývěsky, houpající se ve větru, na vlající rudé prapory a na nebe, kde se vznášel aeroplán... Ne, pomyslel si Bach, do náruče se mi ji vzít nepovede.

Na bleším trhu u nádraží bylo však ještě hlučněji. Všichni něco vykřikovali, nabízeli, vychvalovali, nadávali, brali a zase vraceli, třeli se o sebe zezadu i z boku. Zboží bylo jedlé, staré, nové, zlaté, roztrhané, opravované, kradené, z druhé ruky, vyměněné, válelo se na zemi, leželo na pultech a krabicích, hledělo z košíků a pytlů, z otevřených dlaní a kapes, vznášelo se ve vzduchu a houpalo se nad davem ve zvednutých silných rukách velmi aktivních obchodníků.

Bach ze všech těch hlasů málem ohluchl, protáhl se mezi vyhublým staříkem v ušance (který zrovna připravoval šašlik na zrezivělém roštu, ze zauzených špízů čadil jedovatý dým, na uhlíky kapal táhlý tuk, který potom dlouho prskal) a zachmuřenou ženou s do černa opáleným obličejem, ta seděla u hromady melounů, vystrkovala mezi davy svá ostrá kolena a buď se modlila, nebo si něco tatarsky zpívala. Vytáhl z bundy Tildiny krajčované výrobky, stydlivě je vytáhl dopředu k netrpělivé mase lidí, procházející mimo,

k zvědavým obličejům a rychlým rukám. U jeho nohou se uvelebila Anče, kterou měl ještě pořád přivázanou na provaze, sedla si na ranec, chytla se za Bachovy nohavice a dál sledovala, jak se okolo hemží lidé a neustále ševalila rty. Stál tam dlouho, promrzl, zahřívalo ho jen teplé Ančino tělo, které se tisklo k jeho klínu. Neprodal nic.

Večer, když davy prořídly a rámus před nádražím utichl, bylo lépe slyšet zvuky parních lokomotiv, houkání se už ozývalo jen občas a šlo odněkud zdaleka, zpoza dlouhé oštukované nádražní budovy. Pokaždé, když ho Anče uslyšela, pohazovala hlavou, cukala rty a tiše odpovídala dvěma krátkými signály a jedním dlouhým.

Stařík, který před tím připravoval šašliky, už z rozně vyhazoval uhlíky, rožeň si potom hodil přes rameno a prodíral se z blešího trhu pryč. Prodavačka melounů odněkud přivlekla velkou kárku, naházela na ni zbylé zboží a vlekla ho pryč. Zájemců a zvědavců ubývalo. Místo nich se mezi opuštěnými pulty procházely mužské postavy v obnošených sakách a vše si letmo přeměřovaly vlčím pohledem. Poflakovaly se tam i party bystrých kluků v otrhaných hadrech. Jeden z nich běžel okolo Bacha a mrknul na Anče, zastavil se, široce se s viditelně špatnými úmysly usmál (z mezer mezi jeho zuby vyletěla zlatá jiskra): „Bonžur, madmazel!“. Anče k němu natáhla zmrzlou ruku a zabručela. Sirotek se posměvačně chechtal a přitom se mu třásl cigáro, které měl přilepené na spodním rtu. Bach schoval všechny neprodané ubrousky do kapsy, pevně popadl Anče za vytáhnutou ruku a vedl ji pryč hledat pokladny. Třeba narazí na laskavou pokladní, která bude mít ráda krajky, pomyslel si.

Za těžkými nádražními dveřmi byl teplý, kyselý vzduch, pod vysokým stropem, ozdobeným kostrami nefunkčních lustrů se v polotmě hemžily stovky lidí, otíraly se o stěny, seděly na rancích a kufrech, ležely na zemi. Bach a Anče procházeli sálem, překračovali cizí tašky a batohy, vahadla s ranci, přivázanými po stranách, bedny s okurkami, několik rozsypaných malých dýní, košíky s kvokajícími slepicemi, nohy a ruce spících lidí. Bach pospíchal, natahoval krk a vyhlížel okýnka pokladen. Anče naopak sotva šoupala nohama, buď se prsty snažila dotknout chrápajícího chlápka v roztrhaném bešmetě, nebo si sednout k proděravělé krabici, ve které se něco vrtělo a mňoukalo. Bach ji netrpělivě táhl za sebou, Anče vykrucovala hlavu, ohlížela se, zakopávala a málem padala, něco si nepřetržitě bručela pod nos, neschopna ještě zpracovat veškeré dojmy, ale tiché bručení se ztrácelo v okolním hluku.

U pokladen nebyla dlouhá fronta, Bach se brzo opřel o velký dřevěný pult a nedočkavě nahlížel do okýnka, napůl zavřeného neprůzračným sklem. Na druhé straně uviděl kyprý ženský obličej uprostřed ozdobený rudou skvrnou od rtěnky a s železničářským baretem, připlácnutým svrchu. Rozrušený Bach jí zpocenými rukama podsouval pod okýnkem krajkované ubrousky. Koutek pusy se zacukal, baret se zatřásl a rudá skvrna se dala do pohybu: „Co tady vyvádíte, člověče? Co mi to cpete? Vezměte si to zpátky! Tady nejsme na trhu s melouny. Toto je státní instituce! Že já zavolám policii?!“ Bach si zastrčil pokrčené ubrousky pod kabát, táhl za sebou vystrašenou Anče a spěchal pryč, za sloup, za roh, dál od řvoucí pokladní, dál od ostatních zvědavých očí. Zdálo se, že jeden ubrousek vytratil, ale bál se vrátit. Naproti v rohu uviděl vysokou postavu v modrém kabátě a v čepici s malinově červeným okolkem. Prodíral se dál a dál podél vysokých oken, za kterými už temněla večerní obloha, okolo laviček plných cestujících, okolo vozíků, bufetových stolků, nosičů, prodejců jídla a pospíchal tam, kde nikdo ten skandál neslyšel.

Nakonec našel volné místo úplně v rohu u parapetu, protáhl se tam, shodil ranec z ramen, posadil na něj Anče a rozvázal provaz, který měli oba uvázaný kolem pasu. On si sedl na zem a poprvé za den si natáhl nohy. Dohnala je únava a přikryla je jako peřina. Rozhodl se, že tady přespí a ráno zkusí chytit vlak do Moskvy. Třeba se jim podaří nastoupit bez jízdenky. Narazí snad na laskavou paní průvodčí, která bude mít ráda krajkované výrobky?

Zakručelo mu v břiše. Hlad. Samozřejmě, vždyť taky od rána nic nejedli. Rozvázal ranec a vytáhl dvě jablka: malé otlučené pro sebe, větší a červenější pro Anče. A až teď si všiml jejího zvláštního výrazu v obličejí.

Už dlouho byla rozrušená a bledá, ale teď byla bílá jako stěna. Na bledém obličejí, nebyly vidět její obvykle rudé tváře, rty, ani nos (jakoby je někdo zamazal křídou), jen široce otevřené oči jiskřily vzrušením – Anče nehybně seděla, tiskla si ke krku sevřené pěsti, prohlížela si lidi i věci, nemohla se zastavit, řasy a víčka se jí třásla, otevírala a zase zavírala pusy. Bach se dotkl špičkou prstu toho zkriveného obličejí. Anče se na něho podívala, zamračila se, zkrivila rty, jakoby se jí chtělo plakat – a najednou se nadechla a zakřičela: „A!“

Babky zahekalý a pokřičovaly se. Na vedlejší lavičce zafňukalo nemluvně. Desítky udivených, napjatých a nespokojených obličejů se otočilo na Bacha. On vyskočil, holčičku si přitiskl k sobě, vzal ji do náruče, ale nebyl schopný ji utišit. Anče řvala jako tur,

zbavovala se tak všeho toho rozrušení, co se jí za celý den nahromadilo v hrudi. Hluboce se nadechla a znovu: „A-a!“

Bach se zkroutil v rožku a snažil se dítě uklidnit, když rozsypal jablka a zakopl o ranec, který měl pod nohama, začaly se na něj upínat cizí podezíravé pohledy. Nakonec se mu podařilo hodit tašku přes rameno a ranec přes druhé, vzít křičící Anče na ruce a běžet k nejbližším dveřím.

Naproti se už prodírala vysoká postava v modrém saku a malinové brigadýrce, Bach byl však rychlejší, u východu byl dřív a proklouzl ven – běžel přímo za nosem a neohlížel se. Neslyšel, že by ho někdo pronásledoval, Anče se mu totiž opírala o rameno a hlasitě mu křičela u ucha: „A -a -a !..“

Nejprve běžel po asfaltové cestě, potom skákal po kamenných schodech, spěchal po měkké kamenité půdě. Několikrát se ohlédl, aby se ujistil, že ho nikdo nepronásleduje. Ale nikoho v té tmě neviděl. Zakopl o něco tvrdého a dlouhého, málem upadl na obličej, ale nějak se mu to nakonec podařilo přeskočit a udržet se na nohou. Brzo zjistil, že běží po kolejích.

Běžel dlouho, po nekonečných pražcích a kolejích, které se zvláště splétaly a zase rozplétaly na jednotlivé pramínky, a vypadaly jako rozčuchané vlasy nějakého železného obra. Na záda mu dýchaly parní lokomotivy, za ním řinčela mechanická těla vagonů a Bach musel kličkovat, aby ho nedohnaly.

Najednou bylo ticho. Anče se uklidnila. Bach pokračoval v chůzi, protože se bál, že když se zastaví, Anče začne zase plakat. Holčičku přitiskl k sobě, poslouchal její dětský dech a kráčel dál. O chvíli později Anče usnula a její pláč se změnil v tiché funění.

Bach se podíval na hvězdy, které se objevily na nebi, a ujistil se, že jde správným směrem – na sever. Volha bylo už blízko, cítil její přítomnost někde po jeho pravé ruce. Okolní vesnice byly blízko, stejně jako vrby, mezi kterými Bach schoval svou loďku. Jakmile se na ulicích rozsvítily pouliční lampy, Bach sešel z kolejí a vydal se ke břehu.

Ne, něžná duše Anče nebyla stvořena k životu v hlučném prostředí šílených měst a lidnatých vesnic, ale k životu někde na samotě. Ne nadarmo ji Bach několik let ochraňoval před velkým světem na samotě. Jakou bezmeznou pravdu přeci jen měl. Jeho svědomí teď ale bylo čisté, protože Anče zkusil zavést do velkého světa, tento výlet se však málem změnil v katastrofu. Sám osud jim předpověděl žít samotářský život. A nebyla to jeho vina. Ne, ne!

Bach procházel temnými neosvícenými vesnickými ulicemi a spící Saratov zůstával za jeho zády. Pod nohama mu šustily kameny, nad hlavou foukal vítr. Někde v dálce křečovitě nařikaly lišky nebo sovy. Bach necítil únavu. Právě naopak, uklidňovala ho myšlenka o tom, že s každým krokem je dál a dál a zachraňuje Anče před velkým, nenasytným světem. Kdyby jejich domov nebyl vzdálený několik verst a kdyby neměli schovanou loďku ve vrbách, bez které se není možné na samotu dostat, šel by pěšky s Anče v náručí až k jejich domu.

20

Lodku hledali až ráno, až když přes hustou mlhu vykouklo nevlídně chladné slunce. Zpáteční cesta byla náročnější, na řece se přes noc vytvořily malé ledové kry. Kry byly průzračné, zakalené, některé obalené sněhem. Veslovat proti proudu v této ledové kaši bylo obtížné.

Anče byla rozrušená, vydávala nesrozumitelné zvuky – neovládal ji strach, ale nepřetržitě vzrušení, kterému nebyla schopna vzdorovat: ohlížela se a přála si uvidět ty velké tlupy lidí všude kolem sebe, stejně jako včera. Bachovi se zdálo, že Anče slyší saratovský hluk ulic v obyčejných zvucích přírody, měl pocit, že místo stromů vidí hemžící se tlupy lidí na bleším trhu, že místo polí, která se rozprostírají až k horizontu, vidí velká široká náměstí a místo racků kroužících nad Volhou stříbrné aeroplány. Že by Anče podlehla nebezpečnému kouzlu velkého města za jediný den, který v něm strávila?

Bach vezl Anče domů a nedokázal pochopit, co ho to té noci vůbec napadlo, když se rozhodl vytáhnout holčičku ven z domu. I kdyby byly obyvatelé Gnadentalu rozzlobeni sebevíc, za posledních několik dní se už přece museli uklidnit, ujišťoval se Bach. Sousedé z vesnice mnohokrát viděli, jak Bach připlouvá k molu od protějšího břehu – za poslední roky se ale na statku žádní nečekaní hosté neukázali. Jejich statek je buď velmi vzdálený obyčejnému životu venkovanů, nebo je někým zakletý a cizím lidem proto zůstává nepřístupný. Ani dávná válka, dvouletý hladomor, ani změny probíhající v celé zemi mu nijak neuškodily. Odolá i teď?

Když unavení Bach a Anče v podvečer vytáhli loďku na břeh, vyšli kopec, prošli přes les a přišli k zamčenému domu. Vše tady vypadalo úplně stejně jako před několika dny i několika lety. Větve jabloní se houply ve větru stejně zimomřivě jako dřív, do stěn domu a stodoly pronikaly kapky deště a mohutné duby stály pořád hustě vedle sebe, z lesa byla cítit hniloba a od Volhy foukal ledový vzduch.

Akorát několik polen nebylo na svém místě v dřevníku, a válelo se u zdi. I závora od stodoly byla posunutá a nějaký nedbalec nechal otevřené dveře. A navíc se zdálo, že se ještě trochu kouří z komína. Bach výstražně sykl. Anče, která už byla málem na zápraží, náhle strnula napětím. Jednou rukou popadl věci, druhou Anče a zatáhl ji do stodoly: zůstaň tady! Otočil se a hledal vidle nebo sekeru. Košík, který Bach včera postavil, zase ležel na zemi. Jablka byla zakutálená ve všech rozích, špinavá a s otlučenými boky. Bach vzal vidle a tiše se vydal na kontrolu kolem domu.

Okenice byly, stejně jako před tím, důkladně zavřeny. Ale okno v kuchyni, ve kterém byly desky místo skla, bylo vybité, několik desek bylo vylomených a díra byla zacpaná polštářem. Nezvaní hosté asi nedokázali najít velký svazek klíčů, a do domu se dostali oknem. Stejně jako ti darebáci, kteří se do domu vloupali před několika lety a zničili Klářin a Bachův život. Pod oknem byla vyšlapaná zem a na kamenných základech zůstaly černé bahnité stopy.

Že by obyvatelé Gnadentalu? Ti by nelezli oknem. Vykopli by dveře a hotovo. Tak kdo tedy?

Mohli se schovat do stodoly a počkat, až se návštěvníci objeví. Ale bylo sychravo, Anče i Bach byli unavení a hladoví. A vyčkávat až do noci? Na to neměli síly. Když Bach pozorně obhlédl dvůr, vyšel na zápraží, vytáhl klíče ze své skrýše a odemkl dveře. Z pravé ruky nepouštěl vidle, levou rukou lehce táhl směrem k sobě, pootevřel dveře a vkročil do domu.

Do domu se světlo dostávalo jen škvírami mezi okenicemi, ale i v takové tmě si Bach všiml hrozného nepořádku. Na stole byla velká hromada nádobí: misky, hrnky a pár kastrolů se zbytky jídla. Poličky byly naopak prázdné, něčí drzá ruka shodila vše na podlahu, a tak se konvice, naběračky, hrnečky, mlýnek na maso, šťouchadlo na brambory, děrované naběračky a dřevěné formy na perníky válely po celé kuchyni. Za dvířky od pece dohořivaly poslední uhlíky. U pece ležely polena a zmačkané noviny s opusy zemědělského zpravodaje Gohbacha – bylo jasné, že papír někdo použil na podpal.

Bach vešel do obývacího pokoje. Na prahu na něco šlápl a málem uklouznul, ohnul se a zvedl to na světlo – ohryzek od jablka. Ohryzků tady bylo hodně, světlých, ale i těch, které už stihly trochu ztmavnout. Bachova lavice byla přisunuta těsně k peci a někdo v ní měl ustláno (přesněji řečeno, někdo si tam udělal svůj pelech), byla tam hromada peřin, kabátů, polštářů, šál a sukní, vypadalo to jako nora, do které by se mohlo vejít i menší

lidské tělo. Na boku pece, na žlutých kachličkách, se vyjímala nějaká mazanice, někdo ji tam vytvořil svou nešikovnou rukou a uhlíkem. Bach si ji prohlédl důkladněji, nebyla to písmena, ale jen nějaká čmáranice podobající se volžským vlnám za deštivého dne.

Bach kolenem strčil do dveří od Grimmova pokoje – nikde nikdo. Ze stěn byly strhané koberce a byly taky použity na stavbu pelechu, ostatní předměty byly na místě. Ale samovar, který stál na parapetu už dlouhé roky, vypadal nějak zvláštně. Bach přistoupil blíž a pochopil, co je na něm divného. Někdo mu nasadil Grimmovu ušanku. Huňatá čepice proměnila měděný buclatý samovar na obličej, kohoutek se zatočenou ručkou připomínal křivý nos, oči někdo dokreslil stejným uhlíkem, kterým počmáral pec. Nezvaní hosté jsou asi vtipálci.

Pokoje Kláry a Tildy byly také prázdné, stejně jako podkroví a sklepní komůrka, chladárna, chlív i kurník. Bach vše prošel a zkontroloval. Všude byly vidět stopy cizího vniknutí, nezvané hosty však nikde nenašel.

Zavedl Anče do domu. Nařídil jí, aby zametla a položila všechny věci na svá místa, sám zadělal rozbité okno. Hřebíky ani za nic nešetřil, zatloukal je zadní stranou sekery tak urputně, jakoby to malé okýnko v kuchyni bylo jediným místem, kterým se do domu mohou dostat všechny zlé síly. Potom ze stodoly přinesl zásoby, které měl připravené na zimu: čerstvá jablka v košíku, máčená v sudu, sušená v pytlíku, jádra z jablek v kornoutu, jablečný med ve sklenicích. Celý Grimmův pokoj byl potom nacpaný zásobami, že i vejít bylo obtížné. Všechno velké a těžké nářadí, pomocí kterého by se někdo mohl vloupat do domu jako sekery, srpy, lopaty a cepy schoval také.

Samozřejmě, hosté mohli mít své vlastní nože, či dokonce zbraně, ale i tak jim tam Bach za žádnou cenu nechtěl nechat své nářadí. Polena u pece vyskládal až do stropu, to by mělo stačit na dva týdny, nebo i víc. Zevnitř zavřel vchodové dveře na závoru, zatarasil kliku rukojetí lopaty, aby bylo těžké se z venku dostat dovnitř.

Bach se z hlavy snažil vyhnat ty strašné vzpomínky na dubnové ráno před šesti lety. Za těch šest let nezapomněl ani jediný moment, ani jediný detail té strašné události, ale obličejů těch šmejdů, jejich hlasy a jejich slova, jakoby někam zmizely (asi se schovaly za černým krajkováným šálem nebo pod peřinou z kachního peří), bolest zeslábla, ale zůstala ukryta někde hluboko uvnitř. Teď se jeho ochrana někam vytratila, bolest se znovu objevila a byla stejně silná jako dřív.

Vzpomněl si, jak z toho zmetka s rychlými očima táhlo směsici potu, levného tabáku a solené ryby. Jak se ten výrostek často olizoval, jakoby měl věčně suché rty. Jak vousatému Kalmykovi tikalo v levém oku a on ho přivíral, aby se zbavil křeče. Vzpomněl si, jak se Klára toho rána usmívala. Vzpomněl si, že Anče není jeho dcera.

Z Grimmova pokoje se z ničeho nic ozval smích. Bachovi se zdálo, že se směje ten oprsklý chlápek, čekal, že se teď objeví ve dveřích s Klářiným čepcem v zubech a bude šíleně vrčet. Popadl vidle a vrhl se do pokoje. Tam ale na parapetu seděla Anče, dívala se na samovar v Grimmově čepici a hrozně se chechtala.

Přistoupil k Anče a vzal ji do náruče. Stál s ní a čekal, než se utiší. Za okenicemi foukal vítr, nad střechou se blýskaly první hvězdy, na peci tiše praskala vysychající polena, dům se naplňoval sladkou vůní teplajících jablek a on pořád jen stál a na ruku držel svoji Anče. Byl připraven k obraně.

Té noci nepřišli. Bach ležel na lavici s otevřenými očima až do východu slunce, poslouchal všechen hluk a šramot zvenčí. Zdálo se mu, že místo hvízdání větru slyší něčí tichý hlas a klepání, pokaždé když za okenicemi viděl rychlé stíny, tak se natahoval po vidlích, které měl opřené o čelo postele, vstával a potom ještě dlouho pochodoval po pokoji. Snažil se uhádnout, za jakým oknem se schovávají nepřátelé. Sedl si v kuchyni na zem pod okno, opřel si vidle mezi kolena, přisunul se ke stěně a potom konečně usnul.

Přes den se odhodlal vyjít ven. S vidlemi v pohotovosti obešel celý dvůr, zahradu, všechny chlévy – nikde nikoho neviděl. Nezvaní hosté už mohli být přece dávno pryč, pomyslel si. Třeba v domě jen přespali, odešli a dál pokračují ve své neslavné činnosti. Nejspíš bude muset držet hlídku ještě jednu noc a zítra už vrátí jablka zpátky do chládku do stodoly a znovu začne žít svým klidným životem.

Jakmile vše zkontroloval, spadl mu kámen ze srdce. Ve dveřích skotačila znuděná Anče a Bach už na ni chtěl kývnout, že může vyjít z domu, když najednou uviděl na zabedněném okně v kuchyni velkou skvrnu, někdo se rozčílil a hodil do okna bláto. Stejně skvrny našel i na vchodových dveřích. Bach se jich dotkl, bláto už bylo tvrdé a suché, takže to museli udělat v noci.

Mrknul rozzlobeně na Anče: zpátky, rychle! Vyběhl na zápraží a rychle za sebou zabouchl dveře. Takže ty hlasy a klepání se mu nezdály, v noci se ti darebáci opravdu vrátili, ale do domu se nedostali. Měl radost, že se nesnažili dostat dovnitř, buď neměli zbraně, nebo jich bylo málo a báli se utkat s domácími tvářmi v tvář. Ale trochu ho

znepokojovalo, že při jeho nedávné obchůzce se klidně mohli schovat někde v lese a slabého Bacha s maličkou Anče sledovat.

Celý den čekal: tiskl obličej ke všem oknům, nejen k tomu v kuchyni, a skulinami pozoroval, co se venku děje. Škvíry byly úzké, takže viděl jen na malou část dvorku, zahrady a lesa. Hleděl na bok starého dubu na kraji mýtiny, na roh stolu pod přístřeškem sbitým z desek, na část cestičky, která vedla k chladírně, a čekal, co se bude dít.

V noci zase nespál. V poledne už to ale nevydržel a rozhodl se obejít dvůr. Usoudil, že zločinci přece nemůžou číhat u domu na dva slabé lidi donekonečna. Kdyby měli zbraně, už by si dávno vzali vše, co by chtěli, zásoby jídla i oblečení, a vyhnat domácí by zvládli taky lehce. A když se o to nepokusili první dva dny, už se o to nepokusí vůbec. Vytáhl lopatu ze zabarikádovaných dveří, oddělal závoru opatrně otevřel dveře. Něco tam smrdělo, na prahu ležela zdechlá ryba, asi jedna z těch, které Volha dlouho nosila na vlnách a potom je skoro rozložené vyplivla na břeh.

Bach se rozzuřil: to jsou mizerové! Vzal tu zdechlinu na lopatu a odhodil ji daleko, směrem k lesu. Později ji najde a zakope. Teď bylo zapotřebí vypořádat se s těmi ničemy, co je už dva dny obtěžují, podle všeho je neotravují kvůli kořisti, ale jen tak, pro zábavu.

Sešel ze zápraží a ohlédl se. Dům byl celý od bahna. Na rámech, stěnách i okenicích byly skvrny od bláta, jakoby někdo střílel na dům ze zbraní s dlouhým dostřelem. Bach si rozhořčeně huhlal pod fousy, běžel po dvoře a všimal si stop, které za sebou nechali ti hloupí uličníci: dveře od stodoly a od kůlny byly otevřené dokořán, nástroje někdo povalil na zem, řetěz ve studni roztočil a sundal z něj vědro. Bach šmejdil všude a hledal toho posměváčka, brzo však našel vědro, to bylo na střeše od chléva, někdo si tam přistavil žebřík, vylezl na střechu a položil ho až na vrcholek. A žebřík, jak se ukázalo později, spustil do studny. Na dvoře byl obrovský nepořádek – legrační, a krutý zároveň.

Kamna ve chlévě byla ještě teplá, okolo byla hromada sena a větvičky z borovice, zlomyslní hosté nocovali tady. Bach prohledal kopu sena, vidlemi rozhrábl větve, ale stejně nic nenašel. V duchu nadával, větve vyhodil pryč a seno shrábl do rohu. Polena, která návštěvníci nosili z dřevníku do chléva, vzal a odtahal je zpátky k domu. Báł se, že dřevník najde zničený, ten byl ale celý. Nezvaní hosté vytahali jen několik polen, a naskládali je na dvoře do komínků. Bach je rozkopal a teprve potom je uklidil tam, kam patří. Ne, to neudělali zloději. Něco takového mohli udělat jen malí ohavové, mizerní ustrašení packalové.

Uklidil dvůr a ve všech budovách, zavěsil kbelík na řetěz a nářadí vrátil na místo. Potom hledal náčiní – lana a sítě, jednu s velkými oky a druhou s malými. Z podkroví vzal klubko provazu, zamknul dveře, zakázal Anče vycházet z domu a svalil se do postele. Zezačátku nemohl usnout, protože byl velmi naštvaný na noční záškodníky. Únava ho však brzo skolila, Bach usnul a tvrdě spal.

Vstal při západu slunce a začal připravovat past. Z Tildiného pokoje vzal krásnou vestu, vyšívanou rudou stuhou, vložil do ní poleno, a to přivázal na provaz ke stříšce nad zápražím, z dálky to vypadalo, jakoby se vesta vznášela u vchodu do domu, buď ji tam dal někdo usušit, nebo vyvětrat po tom, co dlouho ležela v zatuchlé truhle. Do okna udělal ještě větší díru, než tam byla, rozviklal jednu z desek a posunul ji na druhou stranu, aby byly lépe slyšet zvuky zvenčí a sedl si nedaleko na taburet. Vedle rozložil sítě, vidle, lopatu a motyku opřel o stěnu. Klubko provazu si schoval za pas. Anče už měla dávno spát, ale nemohla překonat svou zvědavost, a tak nahlédla do kuchyně a nechápavě sledovala, jak se Bach na něco připravuje. Přísně na ni křikl: do postele, rychle!

Věděl, že bude muset čekat dlouho, noční výtržníci se objeví až po setmění, možná ještě později. Doufal, že neprojdou okolo návnady jen tak mimo, ale že si na ni zkusí sáhnout, nebo ji ukrást. Tady si na ně Bach pěkně počihá, jednoho chytne, zmrzačí ho jako varování pro ostatní a potom pustí, aby si mohl postěžovat. Pěsti jsou nejlepší zbraní proti srabům.

Seděl a díval se na bledé paprsky světla, které svítily dírami mezi okenicemi, světlo od západu slunce jen stěží pronikalo do domu. Poslouchal zvuky podzimního větru a povzdechy puštíka. Najednou si jasně uvědomil, jak je rád, že se vrátil domů, k lesu, sadu a za Klárou, která v něm odpočívá, k všemohoucí Volze pod útesem, až se mu teplo rozlilo po hrudi. Slyšel tiché funění Anče. A to je jeden z momentů opravdového života: sedět na prahu a opatrovat dětský spánek, Kláru, která odpočívá pod jabloněmi a samotné jabloně a celý dům, který už dávno byl Bachovi blízký, a který ho chrání před bezcitným, šíleným, velkým světem. Tady, ve starém domě se zabeđenými okenicemi, plném útulné tmy, tepla z pece, vůně jablek a dechem milovaného dítěte, bylo dobře. Tento dům byl jako loď, plul po pláních, lesích a sadech, po Volze, po světě a Bach se rozhodl, že z této lodi nevystoupí. Břehy teď nepotřebuje. Bude na té lodi plout, dokud mu budou stačit síly a poveze s sebou Anče, bude ji chránit před všemi darebáky, kteří se odhodlají proniknout na palubu. A jestli se Anče v průběhu plavby nenaučí mluvit, budiž, asi to tak má být.

Za oknem něco tiše zakřupalo – asi tam proběhla liška. Ale potom to zakřupalo znovu. Ne, nebyla to liška – někdo větší a opatrnější se plížil po dvoře. Bach vstal z taburetu, nahmatal síť a snažil se dýchat co nejtíšeji. Když se zaposlouchal, uslyšel, jak po kameni kloužou podrážky – vetřelec se krade na zápraží. Když si Bach v rukou narovnal síť, napočítal do pěti, nabral vzduch do plic a vši silou kopl do otevřených dveří. Dveře se rozletěly a něco s plácem padalo ze schodů. Bach na to s roztaženými rukama skočil, hodil na to síť a semkl ruce, někdo se topil v jeho objetích, někdo malý, kostnatý a mrštný, prskal zlostí, kroutil se a škubal sebou, snažil se osvobodit. Ale konopná síť byla pevná, Bach už vytahoval provaz, který měl schovaný za pasem, kolenem si přidržoval svou kořist a silně ji na několikrát svázal.

„Pust’ mě, ty mizero!“ – zaječel rusky vysokým, zlým hlasem. „Svině německá! Parchante smradlavej! Pust’ mě ti říkám! Nebo ti zapálím barák! A tobě vyškrábu oči, uhryznu nos a vycucám střeva. Tobě i tý tvý blond’atý holce! Pust’ mě!“

Ve tmě Bach neviděl obličej svého zajatce. Cítil jen, jak sebou mrská pod jeho rukama a koleny, byl jako utržený ze řetězu, mrštný a silný. Bach si na něho sedl obkročmo a svazoval ho provazem, dokud ho nevymotal do konce.

„Chlapi, pomoc!“ křičel zajatec ze všech sil. „Zabíjí mě tady a znásilňují! Pomoc!“

Ve dveřích pobíhalo malé světýlko, byla to Anče, kterou vzbudily křiky, a ona vyšla s rozsvícenou lampou v ruce. Bach něco vystrašeně zahuhlal a poslal ji zpátky do domu, ale ten nezbedník kvílel tak hlasitě, že nic jiného nebylo slyšet. Vstát nemohl, zajatec sebou škubal tak šíleně, že stačil okamžik a byl by na svobodě.

„Tady! Rychleji!“ křičel hlasitě. „Chlapi, jsem tady! Vyprovází mě ze světa, jsou to vrahové a násilníci pracujícího lidu! Basmačové! Kulaci a jejich banda. Pijí proletářskou krev, zlosynové!“

Anče přišla ke dvěma propleteným postavám a zastavila se u nich. Sedla si a přisunula lampu ke zdroji toho rámusu.

Ve slabém světle svíček Bach uviděl černé pačesy, které mu připomínaly divokého ježka. Mezi jehlami se blyštily úzké, protáhlé, černé oči jakoby zvýrazněné tuší na plochém, špinavém obličejí, někde za těmi jehlami se skrývala i velká ústa, široké lícní kosti a připláclý nos s velkými nozdrami. Jakou to ale Bach ulovil kořist – kyrgyzský kluk, má asi osm nebo deset let, na sobě má staré hadry a chrlí ruské nadávky toho nejvyššího kalibru.

Když uviděl, že vyšla jen hospodářova dcera, zklamaně zanaříkal a vztekle zachraptěl: „Stejně od vás uteču, šmejdi! Čert vás vem! Snad váš barák do poslední třísky spálí blesk! Snad vám červi sežerou jabloně do posledního listu! A vy se doufám utopíte ve Volze a tam vás sežerou ryby!“

Najednou zmlkl, Anče natáhla ruku k jeho obličejí, odsunula zacuchané pramínky vlasů a prsty se dotkla jeho rtů.

„Já ti je uhryznu,“ pohrozil jí chlapec.

Anče se zasmála a znovu se dotkla jeho rtů.

„U“, odpověděla radostně a vlídně. „U -u.“

Bach nevěděl, co bude se zajatcem dělat. Začalo trochu pršet a on svou kořist, polapenou do sítě odtáhl do domu ke kamnům, do tepla. Chlapec stále nadával, ale už ne tak rázně, ostražitě se rozhlížel a nevěděl, co ho čeká. Anče si našla místo vedle na lavici, ale Bach ji okřikl a poslal do postele.

Rysy malého kyrgyzského chlapce Bachovi připomínali obličej Kaisara, zamračeného převozníka, který poprvé přivezl učitele na samotu pana Grimma. Měl stejně opuchlá víčka, stejně černé obočí, několikrát širší než oči, které měl protáhlé až ke spánkům a byl i stejně neúprosný. Jediné, čím se chlapec od Kaisara lišil, byl jeho mladý věk, vznětlivý charakter a neskutečná upovídanost: klel hojně a rozmanitě, a ani jednou se neopakoval, vzpomínal a vymýšlel další a další nadávky.

Samozřejmě, zajatce bylo třeba potrestat, zmrskat ho mokrým provazem po zádech a vyhnat ven, aby si nezvykal dělat neplechu. Kluk hleděl zarputile, jeho rty se pohybovaly tak rázně až Bach pochopil, že to nepomůže. Chlapcova záda byla na výprask zvyklá, stejně jako nohy byly zvyklé na dlouhé úseky chůze a mráz. Ale pustit ho bez trestu? To by asi vyvedl ještě něco horšího, jen aby se jim pomstil. Odvést ho do sirotčince v Pokrovsku? Utekl by při první příležitosti. Ne. Bach nemohl s drzým hostem udělat vůbec nic, stejně by nikoho neposlouchal.

A tak Bach chlapce pustil, vstal na kolena, rozvázal provaz a rozmotal síť. Ten ze začátku neuvěřil Bachovým dobrým úmyslům, snažil se ho kousnout, ale potom se uklidnil a vyčkal, až ho pustí – a v tu ránu prosvištěl po čtyřech okolo Bacha a uchýlil se na druhé straně kuchyně.

„Lekl ses, Němčoure?“ – přitiskl se ke zdi, otřepal se jako zvíře, pokrčil nohy a dřepel si, byl připraven uskočit do strany.

Bach ze země pomalu sbíral rozházené rybářské náčiní. Provaz smotal a sítě rozvěsil na parapet, aby proschly. Vzal koště a do rohu smetl špínu, kterou z ulice přinesli na botách. Zatopil v peci.

Chlapec ho pozoroval stejně jako dřív, chodil podél zdi a vždy se snažil být na opačné straně místnosti než Bach.

„Dej mi nějaký žrádlo,“ – řekl hlasitě, ale už ne tak sebejistě, jakoby ho opustila jeho vlastní drzost. „máš plnou stodolu jídla. Já jsem to viděl.“

Místo toho, aby Bach odpověděl, šel ke vchodovým dveřím a otevřel je dokořán. Venku bubnoval liják, kapky bily na práh, potoky vody zaplavovaly zápraží. Důrazně se podíval na chlapce: Chceš ven?

„Trhni si!“ – okamžitě odvětil. „Běž si sám. Mně je tady dobře.“

Bach přinesl několik starých peřin, hodil je na lavici a ukázal prstem: Budeš spát tady! Potom odešel do Grimmovy ložnice. Nějak se prodral mezi košíky a sudy s jablky, a poprvé si lehl do Grimmovy postele.

Postel byla vysoká, matrace byla vystlaná suchou slámou, byla nadýchaná, jako bývají nadýchané prachové matrace, koberce na stěnách sloužily docela dobře jako izolace, tlumily zvuky z ulice. Proč tady nespal dřív, v pánově pohodlné posteli? Proč se dlouhé roky mačkal na tvrdé lavici?

Dveře nechal otevřené, aby slyšel, co se děje v kuchyni. Chlapec trochu šmejdil na policích a hledal něco k snědku, když nic nenašel, vrátil se zpět na lavici. Potom hekal, ještě dlouho se vrtěl a převaloval, nakonec ale usnul.

Bach nespal, nasával vůni zralých, sladkých jablek, která se nesla po domu. Chtěl se podívat na Anče, jak spí, poslechnout si, jak dýchá, jako to dělával vždy. Zvedl se z postele, tiše prošel domem a otevřel dveře do dívčího pokoje.

Postel Anče byla prázdná, našel tam odhozenou peřinu a čistě bílý pokrčený polštář, vylekaný Bach postel prohledal, byla ještě teplá a uchovávala otisk dětského tělíčka, nikdo v ní ale nebyl. Podíval se pod postel, šmátral tam rukou – nikdo. Vběhl do světnice – tady je. Anče seděla na kraji lavice u nohou spícího hosta, byla zabalená do šály,

kteřou měla přehozenou přes noční kořili a kolena měla pokrčená u brady. Dívala se na chlapcův obličej – když spal, byl bezbranný.

Prřelo tři dny bez přestávky – vleklý listopadový déřř smýval z lesů a polí poslední stopy podzimu: poslední listy ze stromů, poslední pavučiny a poslední prach. Smyl z domu i kaňky hlíny – opláchl trámy a desky, vydrhl je dočista.

Vyhnat chlapce do deřřě Bach nemohl.

Brzo se z kapek staly velké bílé chundelaté vločky. Sněhu bylo hodně, byl těžký a doléhal na slaměnou střechu chalupy a dřevěných stavení, obaloval jabloně a javory, pokrýval pravý i levý břeh, kameny i step. Sníh padal do Volhy, ze začátku se v ní rozpouřřel a vytvářel řídkou kaři, z kaře se potom stávalo ledové sádlo a postupně tvrdlo, až Volhu pokryl lesklý povlak. I sníh padal bez přestání tři dny.

Vyhnat chlapce do takové vánice Bach taky nemohl.

Na sedmý den se vyjasnilo, ráno Bach vyšel na zasněžené zápraži a pochopil, že sníh už neroztaje, zůstane tady až do jara, stejně, jako malý pocestný.

4. TRANSLATOLOGICKÝ KOMENTÁŘ

V této kapitole se budeme zabývat „překladatelskými oříšky“, se kterými jsme se v překladu setkali, ale i s tradičními překladatelskými postupy, které jsme při překladu volili. Nejdříve se budeme zabývat problematikou překladu vlastních a místních jmen, stylistickou konotací v překladu, překladem reálií, překladem frazeologizmů a idiomů a také vybranými jevy syntaktické roviny.

4.1 PŘEKLAD TOPONYM A ANTROPONYM

Vlastní jména slouží k individuálnímu označení předmětu a určitým způsobem vydělují daný předmět ze skupiny analogických předmětů.³² V mnoha textech se překladatel musí potýkat s překladem vlastních jmen neboli antroponym. Při řešení jejich jazykové podoby by měl brát v potaz okolnosti grafických systémů daných jazyků, stupeň frekvence jména a stupeň jeho „domestikace“ a dobové zvyklosti.³³

Kufnerová ve své publikaci zdůrazňuje, že záleží na tom, jaký je vztah grafických systémů jazyka originálu a překladu. Při překladu z ruštiny do češtiny využíváme standardně postupů transliterace³⁴ a transkripce. Problém však nastává, když se v ruském textu objeví jména neruská, převedená do azbuky. S tímto problémem jsme se v překladu setkali několikrát:

Вагнер	Wagner , Vágner, Vagner
Планки	Planckovi , Plankovi
Шмидты	Schmidtovi , Šmidtovi
томик Гёте	svazek Goetha

Transkripce bývá ovlivněna cílovým jazykem, a proto jsme se soustředili na přepis do němčiny, aniž by cílovým jazykem překladu byl jazyk německý. Hlavním důvodem bylo to, že do českého jazyka se německá jména přejímají většinou v původní podobě, můžeme se však setkat i s počeštěnými variantami, například Šmidt nebo Wágner. My jsme jména ponechali v plně „německém“ znění, nijak jsme je nepočešťovali, soustředili

³² ЕРМОЛОВИЧ, Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур. Р.Валент. Moskva. 2001. ISBN 5-93439-046-5, str 9-10.

³³ KUFNEROVÁ, Zlata. Překládání a čeština. Jinočany: H & H, 2003. ISBN 80-857-8714-8, str. 172.

³⁴ Tamtéž, str. 172.

jsme se na zvukovou podobu slova. V posledním uvedeném příkladu se jedná o jméno známého německého spisovatele, tady tedy problém nenastal.

Při překladu jmen hlavních hrdinů *Бах, Анче, Васька* jsme využili transkripci. Podoba v českém překladu tedy zní *Bach, Anče, Vaska*. Pokud by se jednalo o formu přivlastňovacího přídavného jména naší hrdinky, byly by formy následující *Ančina postel, Ančiny věci, Ančino tělo*. Rozhodovali jsme se i mezi překladem: *postel Anče, věci Anče, tělo Anče*, nakonec jsme však zvolili první možnost, protože je častější a pro češtinu typičtější. Na uvedených příkladech vidíme přívlastky na různých místech, před a za jménem. V ruštině je přívlastek v postpozici, v češtině v prepozici.

постель Анче	Ančina postel
покидал на нее вещи — свои и Анче	Ančiny věci
тельце Анче	Ančino tělo

V překladu jsme také narazili na toponyma, konkrétně na názvy řek a měst. Většinou se jednalo o frekventované názvy, neměli jsme tedy s překladem žádný problém. Jediný problém vznikl při překladu názvu německé osady ležící na řece Volze. Osadu se nám v českých zdrojích dohledat nepodařilo. Rozhodli jsme se tedy pro transkripci. *Gnadental* je dohledatelný v německých zdrojích.

Рейх	Německá říše, Reich
(на берегах) Рейна и Одера	(na březích) Rýna a Odry
Эльбы и Везера	Labe a Vezery
Саратов	Saratov
Гнаденталь	Gnadental

Ve spojitosti s vesničkou *Gnadental* dochází k problému při pojmenování jejích obyvatel. V ruském originálu se vyskytují *гнадентальцы*, v tomto případě jsme nevyužili transkripci ani transliteraci, a přikláníme se k formě *obyvatelé Gnadentalu*.

4.2 KONOTACE V PŘEKLADU

Termín konotace slouží k označení druhotného, přidaného významu a označuje další skutečnosti, které bezprostředně nesouvisí s primárním, základním významem. Konotace se může objevit u kteréhokoli prvku, úseku nebo vztahu umělecké promluvy.

Aby čtenář konotaci rozlišil, musí být nějak aktualizována (např. četností výskytu, deformací vyjádření aj.), často se však stává, že si jí čtenář nevšimne, protože ho na prvním místě zajímá především děj, zaměřuje se tedy na primární významy. Smyslem konotace bývá snaha o vytvoření mnohoznačnosti, polysémie díla.³⁵ Existuje konotace dvojího typu, tedy konotace expresivní a konotace stylistická.³⁶ Americký jazykovědec L. Bloomfield považuje za konotované všechny lexikální jednotky, jež obsahují emocionálně zbarvené elementy a korelují s pragmatickým aspektem řeči.³⁷

„Emocionálně zbarvené elementy“ můžeme označit za expresivní prostředky, tedy takové prostředky, u nichž je pojmový obsah nebo vyjadřovaný vztah doprovázen nějakým citovým postojem mluvčího, ať už kladným, či záporným.“³⁸ Pod pojmem expresivita tedy rozumíme zvýraznění výpovědi a zesílení působení jazykové jednotky na percepci recipienta. Její důležitou součástí je emocionalita a intenzita. Na základě těchto emocionálně zbarvených prvků můžeme odvodit, zdali se mluvčí vyjadřuje o určité situaci, osobě či věci s pocitem hněvu, odporu, štěstí či libosti. Jazykové prostředky, které mluvčí volí, jsou závislé na intenzitě afektu, na situaci a na povahových vlastnostech mluvčího. U daných výrazů dominuje nad funkcí komunikativní funkce výrazová a apelová.³⁹

Knittlová ve své publikaci konstatuje, že k vyjadřování expresivní konotace se využívají různé výrazové prostředky, některé jsou však celkem jednoznačně vyhrazeny pro vyjadřování citového postoje (citoslovce, expletiva, deminutiva, frazeologické jednotky). A co se týče stylistické konotace, vyjadřuje se následovně: stylistické konotační složky se

³⁵ KUBÍNOVÁ, Marie. Primární význam a konotace. In. Česká literatura. Praha: Ústav pro českou literaturu, 2013, (4), str 46-64.

³⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6, str. 55.

³⁷ СТОРОЖЕВА, Е.М. Коннотация и её структура. Вестник Челябинского государственного университета [online]. 2007, str. 113-118 [cit. 2020-3-10]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/konnotatsiya-i-ee-struktura/viewer>

³⁸ KARLÍK, Petr a NEKULA, Marek a RUSÍNOVÁ, Zdenka [eds.]. 2008. Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-980-5, str. 774.

³⁹ KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6, str. 55-56.

od té neutrální, středové odrážejí směrem nahoru (archaické, knižní, poetické aj. výrazy) i dolů (hovorové, slangové vulgární aj. výrazy).⁴⁰

4.2.1 Překlad deminutiv

Deminutiva neboli zdobněliny jsou slova s kladnou konotací a objevují se jak v českých, tak i v ruských textech. V ruském jazyce se však deminutiva používají mnohem častěji než v jazyce českém,⁴¹ a právě proto tedy nebude vznikat úplná shoda v počtu deminutiv mezi jazykem originálu a jazykem překladu.

...послушно накрыла тюк ладошкамиposlušně položila ruce na ranec.
...вцепилась ручонками в борта...	...chytila se ručkama za bok...
...окраинные деревенькиokolní vesnice ...
...меж (...) речушек с бревенчатыми мостками и крошечных церковок mezi říčkami s dřevěnými mosty a mezi malými kostelíky ...
Сел под кухонным окошком на пол,	Sedl si v kuchyni na zem pod okno ,...
Анче устроилась было рядом на скамеечке ,...	Anče si našla místo vedle na lavici ,...

Na příkladech, které jsme uvedli, můžeme vidět, že se v ruském textu opravdu objevuje více zdobnělin než v českém překladu. Částečně to možná souvisí se skutečností, že v českém jazyce mají lidé v poslední době tendenci užívat deminutiva v obrovském množství, a tak dochází k jejich nadužívání. V textu je proto třeba užívat deminutiva s rozmyslem. Kdyby byla dodržena konotace u všech slov, které jsou kladně konotované v ruském jazyce, domníváme se, že by byl český jazyk těmito výrazy přesycen. Snažili jsme se tedy zdobňovat jen v těch případech, které se nám zdály vhodné a pro češtinu únosné.

⁴⁰ KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6, str. 56.

⁴¹ ŠEVEČKOVÁ, M. Problematické momenty při překladu dětského folkloru (na materiálu ruských říkadel). In: SLAVICA IUVENUM XIII: Mezinárodní setkání mladých slavistů. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7464-188-6, str. 294.

Zdrobněliny mají i další neméně důležitou funkci, a to funkci ironickou, při které se mění její původní emocionální příznak.⁴² Tento případ se však v našem textu nevyskytuje.

4.2.2 Obecná a hovorová čeština v překladu

Obecná čeština je nespisovná forma českého jazyka, užívá se nejčastěji v mluvené formě, v lingvistice je definována jako interdialekt, který je nejpoužívanější v Čechách a na západní Moravě.⁴³ Naopak hovorová čeština je součástí spisovného jazyka, jež se též nejčastěji užívá v mluvené formě.⁴⁴ Dnes se však jak prvky obecné češtiny, tak i prvky hovorové objevují i v uměleckých textech. Zkušeni autoři využívají tyto kolokviální lexémy jako prostředek stylové aktualizace textu.⁴⁵

Kufnerová píše, že v překladu dialogů, a to nejen z ruštiny, se nejčastěji využívá tzv. pražský nebo středočeský typ obecné češtiny.⁴⁶ V překladu jsme se drželi standardu nespisovnosti, opírajícího se právě o tyto typy obecné češtiny:

— Жрать давай,..	„Dej mi nějaký žrádlo,..“
— Сволота немытая!	„Parchante smradlavej! “
— И тебе, и девчонке твоей беловолосой!	„Tobě i tý tvý blond'atý holce!“

Využili jsme koncovku *-ý* v přídavném jméně rodu středního (*nějaký*), *-ej* v přídavném jméně rodu mužského (*smradlavej*). Dále potom koncovky *-ý* v přídavném jméně ženského rodu (*blond'atý*) a v ukazovacím a přivlastňovacím zájmenu ženského rodu (*tý, tvý*).

⁴² HIRSCHOVÁ, Milada. Pragmatika v češtině. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, ISBN 80-244-1283-7, str. 182.

⁴³ KRČMOVÁ, Marie. Nový encyklopedický slovník češtiny.: Obecná čeština [online]. [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OBECN%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>

⁴⁴ Internetová jazyková příručka: Slovníček-vybrané pojmy [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=891><https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=891>

⁴⁵ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4, str. 321.

⁴⁶ KUFNEROVÁ, Zlata. Překládání a čeština. Jinočany: H & H, 2003. ISBN 80-857-8714-8, str. 76.

4.2.3 Překlad vulgarismů

Jako další problémové jevy, se kterými jsme se v překladu setkali, jsou vulgární výrazy. Vulgarismy jsou slova, která vyjadřují velmi negativní postoj mluvčího k určitému předmětu, osobě nebo situaci. Použití vulgarismů může být vyvoláno různými příčinami. Může se jednat o emociální stav člověka (jako například zlost či závist), sociální status nebo touhu odlišit se od ostatních. Pro některé jedince jsou vulgární slova částí jejich každodenního slovníku.⁴⁷ Vulgarismy byly dříve považovány za slova tabuová, se společností se však mění i způsob komunikace. Konotace vulgárnosti je tedy nestálá, s její frekvencí se oslabuje a stírá tabuovost výrazu. Při překladu vulgarismů je třeba přihlížet k širokému jazykovému i mimojazykovému kontextu.⁴⁸

Překladatel by si měl ohlídat, aby dodržel alespoň přibližnou míru konotace a zároveň by měl zapojit svůj umělecký vkus, aby z cílového textu nevznikla karikatura. V tabulce níže uvádíme několik příkladů:

— Пусти, гад!	„Pust' mě, ty mizero! “
— Сука немецкая! Сволота немытая!	„ Svině německá! Ty parchante smradlavej!“
— Все равно утеку от вас, суки.	„Stejně od vás uteču, šmejdi! “
— Куда ползешь, дурила в корыте!	„Kam se cpeš, pitomče?!! “

4.2.4 Citoslovce

„Jsou to slova expresivní, citová, odtud dostala název – citová slova čili citoslovce.“⁴⁹ Citoslovce jsou nesklonným slovním druhem, který je v textu schopen zvyšovat expresivitu. Jejich význam závisí na kontextu. Vyskytují se v českých i ruských textech. V 19. a 20. kapitole vybraného díla jsou čteně zastoupena citoslovce zvukomalebná (onomatopoická), jejichž funkcí je napodobovat zvuky. V našem případě

⁴⁷ ШЕПЕЛЕВА, П.М. Ненормативная лексика и проблемы её перевода в телесериалах США и Великобритании. Вестник Московского государственного областного университета [online]. 2012, str.43-50 [cit. 2020-3-10]. Dostupné z: <https://vestnik-mgou.ru/ru/Articles/Doc/192>

⁴⁸ KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6, str. 65.

⁴⁹ ČMEJRKOVÁ, Světlá. Čeština, jak ji znáte i neznáte. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0589-7, str. 74.

se jedná o zvuky města, které hlavní hrdinka ještě nikdy neslyšela, například: zvuky odpadních trubek, továrních sirén, pneumatik atd. V ruském jazyce se jedná o seskupení hlásek, které čtenáři předávají vydávaný zvuk.

— З-з... — звенели трамвайные звонки.	„ Cink-cink “ - zvonila tramvajová signalizace.
— У-у... — пели водосточные трубы	„ Кап-кап “ - crčeli plechové odpadní trubky.
— Э-э... — стонал где-то, жалуясь, заводской гудок.	„ Аú-аú “ – sténala někde daleko tovární siréna.
— Ш-ш-ш... — шуршали шины.	„ Vrz-vrz “ – vrzaly pneumatiky.

Všechna výše uvedené onomatopoeie mají v každém jazyce určitou formu. Nepodléhají transkripci, ale překladu. Při překladu citoslovcí bylo našim cílem dosáhnout stejného efektu, jakého je dosaženo v textu originálu. V úvahu jsme brali situační kontext. Neexistuje žádná jednoznačná verze překladu citoslovcí.

4.2.5 Deformace normy

Norma může být deformována na všech úrovních, tedy pravopisné, hláskové, morfologické, lexikální a frazeologické. Pravopisné a hláskové deformace se využívají nejčastěji při stylizaci dětské řeči nebo špatné znalosti jazyka, morfologické při nedostatečné znalosti jazyka (nesprávné skloňování a časování slov), lexikální při stylizaci nespisovnosti, při špatné znalosti jazyka, ale i jako neologismy.⁵⁰

Autorka deformuje normu na hláskové úrovni, jejím cílem bylo přiblížit čtenáři atmosféru na hlučných ulicích:

“Стар-р-рье беру! Тряпки — ремни — кастр-р-рюли!” — “Утренние сар-р-ратовские известия!” — “Пирожки! С потр-р-рохами пирожки!”	„Beru všechny kráááamy! Hadry, opasky, kastróóóly!“ „Ranní Sarááátovský věstník!“, „Pirožky! Pirožky s druž-ů-bky!“
--	---

⁵⁰ KUFNEROVÁ, Zlata. Překládání a čeština. Jinočany: H & H, 2003. ISBN 80-857-8714-8, str. 111.

4.3 PŘEKLAD REÁLIÍ

Abychom se mohli zabývat problematikou překladu reálií je třeba si tento termín nejprve definovat. Když mluvíme o reálii, míníme tím něco jedinečného pro určitý národ nebo zemi. Jedná se o slova nebo slovní spojení, která se objevují v jazyce jednoho národa a v jazyce jiných národů daná slova neexistují. Při překladu reálií musíme brát v úvahu jejich hlavní úkol, a to předání národní osobitosti daného jazyka. Existuje několik kategorií, například geografické reálie, etnografické reálie, společensko-politické reálie atp.

„Překlad reálií“ můžeme z jedné strany považovat za částečně zavádějící, nejedná se totiž tolik o překládání, jako spíše o vysvětlení reálie. Překladatel se setkává s problémem, pokud v cílovém jazyce dané slovo pro vyjádření reálie chybí a není jej možné přeložit jejím přímým ekvivalentem a také pokud je spolu se sémantickým významem nutno přeložit i konotaci dané reálie.⁵¹

Zdeňka Vychodilová ve své publikaci *Введение в теорию перевода для русистов* uvádí několik způsobů překladu reálií:⁵²

1. Transkripce – fonetický přepis do grafického systému cílového jazyka
2. Přímý překlad
 - a. Kalkování – doslovný překlad
 - b. Částečné kalkování – doslovný překlad jednotlivých morfémů ve slovech, či slov ve slovních spojeních
 - c. Zaměnění reálie za reálii překladu
 - d. Adaptace reálie – cílem je vytvořit slovo, budící dojem rodného jazyka na materiálu jazyka originálu
3. Opisný překlad, překlad s komentářem

⁵¹ ВЛАХОВ, Сергей. ФЛОРИН, Сидер. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980, str. 79.

⁵² VYCHODILOVÁ, Zdeňka. Введение в теорию перевода для русистов. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, ISBN 978-80-244-3417-9, str. 60-61.

V našem překladu jsme se setkali s následujícími reáliemi:

Верста – *versta*, ruská délková míra s hodnotou 1 1/15 km⁵³, tedy přibližně 1,066 km. V některých českých textech se objevuje kilometr, překladatel tedy zaměnil reálii reálií cílového jazyka, my jsme se však rozhodli pro transkripci. Je to běžně užívané slovo a domníváme se, že už je zažito i mezi českými čtenáři.

Жаль, что путь домой измеряется десятками верст ,...	Kdyby jejich domov nebyl vzdálený několik verst ,...
---	---

Самовар – *samovar*, tradiční ruské zařízení na ohřívání vody s vnitřním topidlem, slouží k přípravě čaje⁵⁴, stejný postup jako u předchozího slova.

А самовар , долгие годы одиноко стоявший на подоконнике,...	Ale samovar , který stál na parapetu už dlouhé roky,...
--	--

Душегрейка – *vesta*, *dušehřejka*, ženský svršek, kabát bez rukávů⁵⁵, v našem překladu jsme využili následující variantu:

Достал из закровов Тильды красивую душегрейку , расшитую алой тесьмой, ...	Z Tildiného pokoje vzal krásnou vestu , vyšívanou rudou stuhou,...
---	---

Тулун – *ovčí kožich*, v tomto případě jsme se rozhodovali mezi transkripcí, zobecněním nebo opisným překladem, po dlouhém zvažování jsme se rozhodli pro třetí možnost, o které si myslíme, že je v dané situaci nejvhodnější.

Колпак – *kalpak*, *čepice*; *колпак* – je typ čepice, připomínající jehlan, rozhodovali jsem se mezi transkripcí a generalizací, nakonec jsme zvolili druhou možnost.

⁵³ Толковый словарь Ушакова онлайн. ВЕРСТА [online]. 2008-2017 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=4529>

⁵⁴ Толковый словарь Ушакова онлайн. САМОВАР [online]. 2008-2017 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=67517>

⁵⁵ Толковый словарь Ушакова онлайн. ДУШЕГРЕЙКА [online]. 2008-2017 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=14654>

...Бах, в романовском тулупе и киргизском войлочном колпаке...	... měl na sobě dlouhý ovčí kožich , plstěnou kyrgyzskou čepici ...
--	---

Шашлык – *šášlik*, tradiční pokrm z masa, napíchnutého na jehlice, připravuje se na ohni, jelikož je tento pokrm českému čtenáři již znám, použili jsme transkripci.

...тот жарил шашлык на изъеденной ржой жаровне...	...který zrovna připravoval šášlik na zrezivělém roštu...
--	--

4.4 PŘEKLAD FRAZEOLGIZMŮ A IDIOMŮ

„Každá ustálená anomální kombinace dvou či více prvků (morfémů, slov, popř. kolokací), z nichž aspoň jeden je členem extrémně omezeného a uzavřeného paradigmatu (třídy), je frazémem, resp. idiomem. Lze jej testovat pokusem o záměnu komponentu frazému (idiomu) analogicky jiným, a tato záměna přitom nesmí umožňovat jiné (ustálené) kombinace s analogickou funkcí.“⁵⁶ Např. chytat lelky – chytat nelze zaměnit jiným slovesem – lovit lelky. Tato spojení musíme brát jako jeden celek, pouze tak můžeme najít v cílovém jazyce vhodný ekvivalent. Z našeho překladu jsme vybrali dva idiomy, které nám působily potíže a byly pro nás opravdu velkým překladatelským oříškem.

Чтоб вам пусто было! – *Hlad na vás!* Tento ruský idiom vyjadřuje zlobu, hněv. Člověk, jenž pronese tuto kletbu, přeje svému společníkovi jen to nejhorší, přeje mu zlo a neúspěch ve všem, co dělá. Prvotní význam slova „*пустота*“ (prázdnota) je spojeno s hospodářskou sférou. Půda, která nebyla obdělávána, se nazývala „*пустой землей*“. Touto kletbou tedy člověk přál svému nepříteli, aby na jeho půdě nic nerostlo, což mohlo mít za následek například hladovění celé jeho rodiny.⁵⁷ Další variantou by mohlo být *Hrom do vás!*, což by v daném kontextu také sedělo. My jsme se rozhodli pro první variantu.

⁵⁶ ČERMÁK, František. Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.

⁵⁷ «*Чтоб тебе пусто было!*»: что обозначает это русское проклятие [online]. [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: <https://cyrillitsa.ru/sueverija/85409-chtob-tebe-pusto-bylo-cto-oboznachaet.html>

— *Все равно утеку от вас, суки! Чтоб вам пусто было! Чтоб хутор ваш молнией пожгло — до последней щепки! Чтоб яблони червь пожрал — до последнего листочка! А сами вы чтобы в Волге утопли и рыбам на корм пошли!*

Вот уж дудки! – Trhni si! Při rozhovoru s rodilým mluvčím nám bylo řečeno, že se jedná o výraz, který vyjadřuje nesouhlas s druhou osobou. Na internetových stránkách se nám podařilo dohledat velmi blízkou podobu *Нет уж, дудки!*, která opravdu vyjadřuje striktní nesouhlas a odmítnutí, tato fráze je plná nespokojenosti.⁵⁸ V korpusu lze dohledat výrazy *houbeles, tůdle, ani nápad*, jelikož ale danou výpověď pronáší malý výtržník, rozhodli jsme se pro expresivní výraz s výrazně zápornější konotací.

— *Вот уж дудки! — мгновенно сообразил тот. — Сам уходи. Мне и тут неплохо.*

4.5 PŘEKLAD VYBRANÝCH JEVŮ SYNTAKTICKÉ ROVINY

Ruský i český jazyk se řadí ke slovanské jazykové rodině, ruština potom k východní jazykové větvi a čeština k jazykové větvi západní. I přes to jsou si tyto jazyky v oblasti syntaxe dosti blízké. Setkáme se však i s mnoha rozdíly. Za jeden z nejzásadnějších rozdílů mezi syntaxí ruského a českého jazyka bývá považováno užívání slovesa *být* v přítomném čase.⁵⁹ V ruském jazyce, se na rozdíl od českého, toto sloveso nevyjadřuje, týká se to i sponového, i plnovýznamového slovesa, jak v kladné, tak i v záporné formě.

Мир — огромный, невероятный,...	Svět je obrovský a neuvěřitelný,...
Тут — государственное учреждение!	Toto je státní instituce!
Вспомнил, что Анче ему — не дочь.	Vzpomněl si, že Anče není jeho dcera.

Dále se v naší práci budeme věnovat jazykovým konstrukcím obsahujícím nesklonné slovesné formy, konkrétně problematice a možnostem předkladu přechodníků a infinitivů.

⁵⁸ Занимательная этимология: Нет уж, дудки! — откуда взялось выражение [online]. 2020 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://zen.yandex.ru/media/etymology/net-uj-dudki--otkuda-vzialos-vyrajenie-5e279f40cddb7117247720ee>

⁵⁹ FLÍDROVÁ, Helena a Stanislav ŽAŽA. Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским. Brno: Tribun EU, 2013. Knižovnicka.cz. ISBN 978-80-263-0355-8, str. 16-17.

4.5.1 Překlad přechodníků

V současné době se český jazyk velmi rychle vyvíjí a začínají vyvstávat otázky, týkající se užívání přechodníků. Názory se různí, až se může zdát, že se lidé rozdělili na dva tábory, na zastánce a na odpůrce přechodníků. Někteří jej považují za útvar živý a jiní zase za gramatickou zkamenělinu. Zastánci přechodníků tvrdí, že se jedná o velmi užitečný vyjadřovací prostředek.⁶⁰ Dle našeho názoru se jedná o prostředek málo používaný. V současné literatuře se s ním takřka nesetkáváme, nedovolíme si však tvrdit, že se neužívá vůbec. Mnozí se přechodníkům snaží vyhýbat, protože jim připadají zastaralé.

V ruském jazyce je však užívání přechodníkových konstrukcí zcela běžné. Používají se především v písemné formě, ale můžeme se s nimi setkat i v mluvené výpovědi.

Zdeňka Vychodilová ve své publikaci *Введение в теорию перевода для русистов* uvádí několik způsobů překladu přechodníkových konstrukcí z českého do ruského jazyka. Jedná se o překlad větou hlavní, překlad větou vedlejší, překlad předložkovou vazbou a překlad přechodníkem.⁶¹ Z textů jsme vybrali následující příklady překladu:

Překlad přechodníku větou hlavní

Медленно пошел меж ними, оглаживая и прощаясь с каждой.	Pomalou mezi nimi kráčel, každou si prohlížel a loučil se s ní.
Постоял рядом с могильным камнем, наклонив голову и прислушиваясь к редкой переключке птиц в вышине:...	Na chvíli se zastavil u náhrobního kamene, naklonil hlavu a zaposlouchal se do občasného štěbetání ptáků vysoko na nebi:...
...— запротестовала, завизжала, вырываясьona se bránila, zaječela a vyškubla se mu.

⁶⁰ BEČKA, J. V. *O přechodníku v současné beletrii. Naše řeč*, roč. 25, č. 5-6 [online]. [cit. 6. 10. 2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3598>

⁶¹ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, ISBN 978-80-244-3417-9, str. 60-61

Пřeklad přechodníku větou vedlejší

Покончив с хозяйством, вернулся в дом.	Když měl vše hotové, vrátil se do domu.
Заперев дверь, Бах встал на перевернутое жестяное ведро...	Když Bach zamkl dveře, stoupl si na převrácený plechový kbelík...
Забравшись в лодку, метнулась было на нос и привычно свесила руки за борт,...	Jakmile Anče vlezla do loďky, skočila na předeek a svésila ruce přes okraj jako obvykle,...

Пřeklad přechodníku předložkovou vazbou

... судя по всему, докучают не корысти ради, а просто ради собственного удовольствия.	... podle všeho je neotravují kvůli kořisti, ale jen tak, pro zábavu.
---	---

Nejčastěji jsme přechodníkové konstrukce překládali pomocí věty hlavní a věty vedlejší. Předložkovou vazbou jsme v překladu použili minimálně a překlad přechodníkem jsme nepoužili ani jednou, protože jej v českém textu považujeme za zastaralý.

4.5.2 Překlad infinitivních konstrukcí

Míra používání infinitivu v ruštině a češtině se liší. V ruském jazyce je jeho používání častější a širší, proto jej do jazyka českého nemůžeme překládat vždy jen infinitivní konstrukcí.

Пřeklad infinitivní konstrukce infinitivem

С ним невозможно было бороться,...	Nebylo možné s ním bojovat,...
... за прошедшие дни они должны были утихомириться...	... за posledních několik dní se už přece museli uklidnit...
Караулить — до ночи?	A vyčkávat až do noci?

Překlad infinitivní konstrukce větou vedlejší

Просил деревья об одном: позаботиться о Кларе.	Žádal je o jedinou věc, aby se postaraly o Kláru.
Решил: здесь и заночевать , а утром попробовать сесть на московский поезд ...	Rozhodl se, že tady přespí a ráno zkusí chytit vlak do Moskvy...
Потому решил взять с собой несколько кружевных вещиц из запасов Тильды...	Proto se rozhodl, že si s sebou vezme Tildiny zásoby krajkových výrobků...

Při překládání infinitivních konstrukcí jsme nejčastěji využili překlad infinitivem a překlad větou vedlejší. Karel Horálek ve své publikaci *O překládání infinitivních konstrukcí* uvádí další možnosti, pomocí kterých můžeme infinitivní konstrukce překládat, jako například osobní konstrukce, modální verbum, kondicionál.⁶² Tyto postupy jsme při překladu nevyužili vůbec nebo jen minimálně.

⁶² HORÁLEK, Karel. *O překládání infinitivních konstrukcí*. In: *Kniha o překládání: příspěvky k otázkám překladu z ruštiny*. sv. 11. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského institutu, 1953, str. 248-25

ZÁVĚR

Tématem předkládané diplomové práce je překlad uměleckého textu a jeho translatologický komentář. Jako výchozí text, jak už bylo řečeno v úvodu, jsme zvolili román *Děti moje (Дети мои)* úspěšné začínající spisovatelky Guzel Jachiny, vydaný v roce 2018 nakladatelstvím AST (*ACT*).

Daná diplomová práce je členěna do dvou částí a obsahuje čtyři kapitoly. První dvě kapitoly, tvořící první část naší práce, jsou teoretické. Druhá, praktická část předkládané diplomové práce, se skládá ze třetí kapitoly, jež obsahuje náš vlastní překlad úryvku románu a čtvrté kapitoly obsahující translatologický komentář zaměřený na problematiku překladatelské jevy a možnosti jejich řešení.

Abychom mohli v budoucnu přemýšlet o kariéře literárního překladatele, je zcela nezbytné znát specifiku uměleckého textu a jeho překladu. První kapitola je proto věnována právě této problematice. Jaktožto překladatelé musíme mít na paměti, že náš hlavní úkol spočívá v předání nejdůležitější informace z jazyka originálu do jazyka překladu. S tímto úkolem je úzce spojena teorie překladatelské ekvivalence, které se taktéž věnujeme v první kapitole. První kapitolu uzavírá podkapitola o začínajícím překladateli, kterou jsme do diplomové práce zařadili, protože se jednalo o náš první rozsáhlejší překlad uměleckého textu. Bylo užitečné zjistit, jakých typů chyb se začínající překladatelé dopouštějí a čemu se máme snažit vyvarovat.

Druhá kapitola byla věnována spisovatelce a její tvorbě. Zde jsme představili samotnou autorku a její dva romány. Následovala podkapitola, v níž jsme popsali poetiku a motivy románů. Touto kapitolou jsme tak dosáhli našeho sekundárního cíle.

Třetí kapitola obsahuje vlastní překlad a čtvrtá je zaměřena na rozbor překládaného textu, respektive na překladatelské problémy a možnosti jejich řešení.

Prvním problematickým jevem, se kterým jsme se při překladu potýkali, byla vlastní jména. Při překladu vlastních jmen využíváme standardně postupů transliterace a transkripce, problém však nastává, když se v ruském textu objevují jména neruská, převedená do azbuky. My jsme se v textu setkali se jmény německého původu, a jelikož se německá jména přejímají do jazyka českého nejčastěji v původní podobě, snažili jsme se takovou podobu zachovat (Wagner, Planckovi, Schmidtovi, Goethe). Většina geografických vlastních jmen, která se vyskytovala v našem textu, má v jazyce českém oficiální podobu.

Náš text jsme zařadili k uměleckému stylu, jenž je velmi bohatý na konotované výrazy. V textu můžeme najít slova archaická, zastaralá, poetická a další. Za velmi zajímavou problematiku však považujeme překlad slov, konotovaných směrem dolů, konkrétně překlad slov nespisovných a slov vulgárních. Při překladu dialogů jsme využili standardu nespisovnosti, opírajícího se o pražský (případně středočeský) typ obecné češtiny, jenž považuje za nejčastější Zlata Kufnerová. Při překladu vulgárních výrazů je třeba si ohlídat dodržení alespoň přibližné míry konotace, aby výchozí text nepůsobil na čtenáře jako karikatura. V práci zmiňujeme i problematiku překladu deminutiv a citoslovcí. Při překladu deminutiv musíme brát v úvahu, že se čteněji vyskytují v jazyce ruském a méně v jazyce českém. Při překladu citoslovcí musíme zohlednit situační kontext a také to, že citoslovce nepodléhají transkripci, jak se někdy může zdát, ale překladu.

Věnovali jsme se také překladu reálií a uvedli způsoby jejich překladu podle Zdeňky Vychodilové. Následoval výčet reálií, obsažených v našem textu, a zdůvodnění jejich překladu. Využili jsme transkripci, zobecnění i opisný překlad. Následně jsme zmínili problematiku překladu frazeologizmů. Abychom našli odpovídající ekvivalent v jazyce překladu, museli jsme na frazeologismus nahlížet jako na jeden celek.

V poslední části našeho komentáře jsme se zabývali syntaktickou rovinou překládaného textu, konkrétně překladem přechodníků a infinitivů. Přechodníky jsme nejčastěji překládali větou hlavní a vedlejší, využili jsme však i překladu přechodníku předložkovou vazbou. Přechodník jsme v cílovém jazyce nepoužili ani jednou, protože jej považujeme za zastaralý. Infinitivní konstrukce jsme překládali buď infinitivní konstrukcí, nebo větou vedlejší. Je však třeba brát v potaz, že infinitiv se v ruské větě vyskytuje častěji a jeho funkce je širší než v jazyce českém.

V závěru je třeba dodat, že nám naše překladatelská zkušenost rozšířila slovní zásobu, a jelikož se jednalo o historizující román, získali jsme cenné informace o dané době a reáliích.

РЕЗЮМЕ

Темой данной дипломной работы является перевод выбранной части романа «*Дети мои*» писателя Гузель Яхиной и её транслатологический комментарий. Перевод включает в себя девятнадцатую и двадцатую главы. Мы выбрали эти главы, поскольку в них происходит кульминация произведения, соответственно, именно эту часть мы считаем одной из наиболее напряжённых частей всего романа.

Основная цель данной работы – корректно перевести отрывок художественного текста с русского языка на чешский и прокомментировать основные сложности, возникшие при переводе. Следующей целью является ознакомление чешского читателя с автором и с двумя её успешными романами, их поэтикой и мотивами.

Как только мы определились с целями данной работы, мы начали изучать научную литературу, связанную с проблематикой перевода художественных текстов. После анализа данной литературы последовало изучение всего романа на русском языке, а потом более детальное изучение глав 19 и 20. После работы с научной и художественной литературой мы приступили непосредственно к переводу, в процессе которого появился транслатологический комментарий.

Во время написания данной работы мы опирались как на чешские, так и на русские источники. Из чешских теоретиков перевода стоит упомянуть труды Иржи Левого, Дагмар Книтловой, Златы Куфнеровой, из русских – Андрея Фёдорова, Вилены Комиссарова, Сергея Влахова с Сидером Флориным. Русские интернет-источники мы использовали прежде всего для получения информации о писателе и её творчестве.

Представленная нами работа состоит из четырёх глав; исходный текст для перевода находится в приложении. В первой главе мы описываем специфические свойства художественного текста, которые переводчик должен брать во внимание. Одним из них является то, что художественная литература сосредоточена не только на функции передачи информации читателю, но и на функции воздействия на его воображение и чувства. Переводчик должен учитывать факт, что план содержания художественного текста является более разнообразным, чем план содержания остальных функциональных стилей: как на лексическом, так и на синтаксическом уровне. На лексическом уровне мы встречаем разнообразные языковые средства:

архаизмы, историзмы, книжные и поэтические, разговорные и сленговые выражения, вульгаризмы и неологизмы. На синтаксическом уровне встречаются предложения всех видов модальности, т.е. предложения повествовательные, побудительные, вопросительные и побудительно-пожелательные. В диалогах, которые являются важным элементом художественного стиля, могут быть использованы сложные, простые и неполные предложения.

Во втором подразделе мы рассматриваем теорию эквивалентности перевода. Она тесно связана с главной задачей переводчика, которая заключается в достижении максимально точной передачи смысла подлинника.

Так как перевод, включённый в данную работу, является нашим первым опытом перевода художественного текста, мы сочли уместным посвятить один подраздел второй главы распространённым причинам возникновения ошибок при переводе художественной литературы, которые допускаются начинающими переводчиками. Речь идёт об ошибках, связанных с языком оригинала, языка перевода и ошибках, связанных с квалификацией и культурными знаниями переводчика.

Вторая глава знакомит читателя с писателем Гузель Яхиной, обладательницей престижных премий по литературе: «*Большая книга*» – премия за лучшее прозаическое произведение на русском языке, «*Ясная Поляна*» – международная литературная премия за лучшее художественное произведение традиционной формы и «*Книга года*».

В начале данная работа знакомит читателя с первым романом Гузель Яхиной «*Зулейха открывает глаза*», написанным в 2015 году и опубликованным издательством «АСТ». Первоначально автор писала роман как сценарий во время обучения на сценариста. Яхина вдохновилась жизненной историей своей бабушки Раисы Шакировны, однако роман не описывает её точную биографию: в нём лишь частично содержатся воспоминания бабушки. Яхина опирается на реальные исторические события, взятые из архивов, на воспоминания жертв репрессий, но основная часть является её вымыслом.

Второй роман, написанный Гузель Яхиной, называется «*Дети мои*». Он был опубликован издательством «АСТ» только в 2018 году. Опираясь на тот факт, что первый роман «*Зулейха открывает глаза*» написан по мотивам воспоминаний

бабушки, можно предположить, что к написанию второго романа автора вдохновили рассказы из жизни её деда, который был учителем немецкого языка, как и главный герой романа, Яков Иванович Бах. Однако это не совсем так. Гузель Яхина рассказала в интервью для «*Season Project*», что её вдохновила природа, любовь к немецкому языку и самой Волге. Но второй роман посвящён её дедушке, ведь именно он привил ей любовь к немецкому языку и литературе.

Говоря о поэтике романов Гузель Яхиной, мы должны упомянуть жанровый синкретизм: роман «*Дети мои*» написан в духе магического реализма с традициями приключенческой литературы, заметны черты фантастики, мелодрамы и социалистического романа. Помимо этого, писатель вставляет в исторический контекст произведения мотив немецких национальных сказок: получается, что мы можем говорить о неомифологизме и неореализме. Так как Яхина училась на сценариста, в её романах можно заметить особую работу со светом и звуком, что, по нашему мнению, более типично для кинематографии. Свет и звук в романах автора может послужить читателю не только для иллюстрации определённой ситуации, но и среды, в которой происходит действие. Элемент акустических образов пронизывает весь текст, звук даже в какой-то степени является одним из способов характеристики внутреннего мира персонажей. Как мы уже писали выше, Яхина работает и с историческими событиями, их она использует как фон к художественной рефлексии человеческих проблем и ценностей. Автор в своих романах очень детально описывает героев, которые никак не связаны с основным сюжетом. Можно предположить, что эти вставки она использует как средства задержки развития сюжета, так называемой ретардации. Психология её героев довольно глубоко проработана, поведение героев зависит от их жизненного опыта. Главными темами романов являются человеческие отношения, родительская любовь, сталинизм и природа.

Основная часть дипломной работы – третья и четвёртая главы, в которых представлен перевод и его проблемные места. В четвёртой главе мы рассматриваем возможные варианты перевода появившихся в тексте топонимов и антропонимов, возможные варианты перевода слов с разной коннотацией (т.е. перевод диминутив, разговорных слов, вульгаризмов, междометий и деформации нормы). Далее мы рассматриваем возможные варианты перевода реалий, идиомов и фразеологизмов,

а последняя часть транслатологического анализа комментирует варианты перевода инфинитивов и деепричастий с русского языка на чешский

В текстах разных стилей переводчику приходится заниматься переводом имён собственных, в частности антропонимов, и наш текст не является исключением. При переводе имён собственных с русского языка на чешский, как правило, используется метод транскрипции и транслитерации. Проблемы возникают тогда, когда в русском тексте появляются имена нерусского происхождения. В нашем тексте мы обнаружили несколько немецких фамилий. В таком случае мы должны учитывать факт, что немецкие имена и фамилии переносятся в чешские тексты, чаще всего, в исходной форме, поэтому мы сосредоточились на переводе на немецкий, даже когда целевым языком не являлся немецкий язык. При переводе имён главных героев мы использовали транскрипцию. Относительно имён собственных у нас возникли сомнения при переводе притяжательных прилагательных (напр. *постель Анче – Ančina postel*). На приведённом примере мы видим определение на разных местах: в русском языке оно стоит перед именем существительным, в чешском языке – за ним. Для русского языка типично определение в постпозиции, для чешского в препозиции. При переводе топонимов возникли вопросы при переводе городка *Гнаденталь*: мы не смогли найти его ни в каких источниках, поэтому мы решили перевести его с помощью транскрипции; в чешском языке мы использовали название *Gnadental*.

В следующем подразделе мы рассматриваем проблематику, которая возникает при переводе языковых единиц с определенной коннотацией. Коннотацию можно определить как сопутствующее, вторичное значение слова. Она бывает двух типов: экспрессивная и стилистическая.

Книттлова в своей публикации отмечает, что для выражения коннотации используются различные языковые средства, но некоторые однозначно нужны для выражения эмоциональной коннотации (междометия, экспликативы, диминутивы, фразеологические единицы). Также Книттлова подчёркивает, что компоненты стилистической коннотации отличаются от нейтральных, центральных языковых единиц высокой стилистической окраской (архаические, книжные, поэтические и другие выражения) и низкой (разговорные, сленговые, вульгарные и другие выражения).

Диминутивы, или уменьшительно-ласкательные выражения – это слова с положительной коннотацией, которые встречаются как в чешских, так и в русских текстах. Однако в русском языке диминутивы используются гораздо чаще, чем в чешском языке, поэтому мы не увидим полное совпадение по количеству уменьшительно-ласкательных выражений в текстах оригинала и перевода. Если бы коннотация наблюдалась во всех словах, имеющих положительную коннотацию в русском языке, мы полагаем, что чешский язык был бы перенасыщен этими выражениями, поэтому их мы использовали только в тех случаях, которые казались нам подходящими и приемлимыми для чешского языка. В качестве примера приведём следующую часть предложения: *...меж (...) речушек с бревенчатыми мостками и крошечных церковок... – ... mezi říčkami s dřevěnými mosty a mezi malými kostelíky....*

Нелитературная форма чешского языка широко используется в Богемии и Западной Моравии, а также при переводе художественного текста. Как пишет Куфнерова, это касается главным образом диалогов. При переводе с русского языка на чешский чаще всего используется так называемый пражский или среднечешский тип разговорного чешского языка. В нашем переводе мы придерживались вышеупомянутых типов разговорного чешского языка. Мы использовали окончание «-ý» в имени прилагательном среднего рода, окончание «ej» в имени прилагательном мужского рода, окончание «-ý» в имени прилагательном женского рода и окончание «-ý» в указательном и притяжательном местоимении женского рода.

Другие проблемы возникали при переводе слов с отрицательной коннотацией, с которыми мы столкнулись при переводе: конкретно с вульгарными выражениями. Нецензурные выражения – это слова, которые выражают крайне негативное отношение говорящего к определённому предмету, человеку или ситуации. Использование вульгаризмов может быть вызвано разными причинами: эмоциональное состояние человека (например, гнев или зависть), социальный статус или желание отличаться от других. Для некоторых людей (чаще всего молодёжи) вульгарные слова являются частью их повседневного словарного запаса. Раньше вульгаризм считался запретным словом, но так, как меняется мера дозволенного, меняется общество и его словарный запас. При переводе вульгаризмов необходимо учитывать широкий лингвистический и неязыковой контекст. Переводчик должен стараться сохранить хотя бы приблизительную степень коннотации и в то же время

задействовать свой художественный вкус, чтобы целевой текст не превратился в карикатуру. В связи с этим мы приводим несколько примеров из текста: *gad – mizera*, *сука – svině*, *сволота – parchant*, *дурила – pitomes*.

Междометия – это неизменяемая часть речи, способная повысить экспрессивность текста. Их значение зависит от контекста, они встречаются в чешских и русских текстах, в 19-ой и 20-ой главах выбранного нами романа использовано несколько междометий. В нашем случае это звуки города, которые главные герои до этого никогда не слышали, например: звуки водосточных труб, заводских сирен, сигнализаций и шин (напр. – *З-з... – звенели трамвайные звонки. – „Cink-cink“ – zvonila tramvajová signalizace.*) Для передачи междометий мы использовали не транскрипцию, а перевод: нашей целью было добиться такого же эффекта, какого добилась автор в тексте оригинала.

Следующим элементом, который помогает погрузить читателя в атмосферу людного и шумного города, являются крики людей, продающих или покупающих товар. Автор добивается такого эффекта так, что искажает норму на фонетическом уровне (напр. – «*Утренние сар-р-ратовские известия!*» – «*Пирожки! С помп-р-рохами пирожки!*» – «*Ranní Sará-á-átovský věstník!*», «*„Pirožky! Pirožky s drů-ů-bky!*»).

В ходе перевода мы нередко сталкивались с реалиями. Реалия – это что-то исключительное для каждого народа или государства, эти слова передают своеобразность данного языка. Зденька Выходилова в своей публикации «*Введение в теорию перевода для русистов*» перечисляет несколько способов перевода реалий: транскрипция, калькирование, частичное калькирование, замена реалии исходного языка реалией языка перевода, адаптация, описательный перевод или перевод с комментарием. При переводе реалий, которые мы считаем знакомыми чешскому читателю, мы используем транскрипцию (*верста, самовар, шашлык*). При переводе менее знакомых реалий мы используем метод описательного перевода или генерализации (*тулуп, душегрейка, колпак*).

Дальше мы упоминаем перевод фразеологизмов. Фразеологизм мы должны рассматривать как единое целое, только тогда мы сможем найти подходящий эквивалент в нужном языке. В романе встречается много идиомов и фразеологизмов. В выбранном нами отрезке мы наткнулись на два фразеологических оборота при

переводе которых у нас возникли довольно большие проблемы. Мы говорим о фразеологизме «*Чтоб вам пусто было!*» – «*Hlad na vás!*» и «*Вот уж дудки!*» – «*Trhni si!*».

В последнем подразделе четвёртой главы мы рассматриваем проблематику перевода определённых синтаксических явлений: мы сосредоточились на переводе инфинитивов и деепричастий. Многие лингвисты считают, что деепричастия являются в чешском тексте нежелательными формами глаголов, некоторые считают их архаическими, поэтому они переводятся при помощи главного предложения, придаточного предложения или предложно-именной конструкцией. В большинстве случаев перевода деепричастий мы использовали главное и придаточное предложение. Так как инфинитивы выполняют в русском тексте более разнообразную функцию, на чешский язык их нельзя переводить только с помощью инфинитивов: переводя инфинитивы, мы использовали инфинитивную конструкцию и придаточное предложение.

В заключение можно сказать, что поставленные в работе цели были выполнены. Мы перевели выбранную нами часть романа «*Дети мои*», дали транслатологический комментарий, изложив основные проблемные явления, с которыми мы столкнулись в ходе перевода. Также мы познакомили читателя с писателем Гузель Яхиной и поэтикой её романов «*Дети мои*» и «*Зулейха открывает глаза*».

BIBLIOGRAFIE

Zdroje v českém jazyce:

1. ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
2. ČERMÁK, František. Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.
3. ČERNÝ, Jiří. Úvod do studia jazyka. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-093-8.
4. ČMEJRKOVÁ, Světlá. Čeština, jak ji znáte i neznáte. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0589-7.
5. HIRSCHOVÁ, Milada. Pragmatika v češtině. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, ISBN 80-244-1283-7.
6. HORÁLEK, Karel. O překládání infinitivních konstrukcí. In: Kniha o překládání: příspěvky k otázkám překlada z ruštiny. sv. 11. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského institutu, 1953.
7. HRDLIČKA, Milan. Literární překlad a komunikace. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-13-5.
8. JACHINA, Guzel' Šamilevna. Zulejka otevírá oči. Překlad: Jakub Šedivý. Praha: Prostor, 2017. ISBN 978-80-7260-367-1.
9. JINDRA, Miroslav. K některým problémům začínajících překladatelů umělecké literatury. In: Acta Universitatis – Philologica 1-3. Transltologica Pragnesia II. Praha: Univerzita Karlova, 1988.
10. KARLÍK, Petr a NEKULA, Marek a RUSÍNOVÁ, Zdenka [eds.]. 2008. Příruční mluvnice češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-980-5.

11. KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6.
12. KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. Překlad a překládání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.
13. KUBÍNOVÁ, Marie. Primární význam a konotace. In: Česká literatura. Praha: Ústav pro českou literaturu, 2013, (4).
14. KUFNEROVÁ, Zlata. Překládání a čeština. Jinočany: H & H, 2003. ISBN 80-857-8714-8.
15. LEVÝ, Jiří. Umění překladu. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.
16. LJUDSKANOV, A. Princip funkčních ekvivalentů – základ teorie a praxe překladu. In Překlad literárního díla. Praha: Odeon 1970.
17. MINÁŘOVÁ, Eva. Stylistika češtiny. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4973-4.
18. ŠEVEČKOVÁ, M. Problematické momenty při překladu dětského folkloru (na materiálu ruských říkadel). In: SLAVICA IUVENUM XIII: Mezinárodní setkání mladých slavistů. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7464-188-6.
19. ULIČNÝ, Oldřich. Expresivita a překlad krásné prózy. In AUC Philologica 4–5, 1988. Slavica Pragensia XXXII. Praha: UK.
20. ZAPLETAL, Petr. Co je aluze. In: Sborník prací filozofické fakulty Brněnské university, 2004.

Internetové zdroje v českém jazyce:

1. BEČKA, J. V. O přechodníku v současné beletrii. Naše řeč, roč. 25, č. 5-6 [online].
Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3598>
2. KRČMOVÁ, Marie. Nový encyklopedický slovník češtiny.: Obecná čeština [online].
Dostupné z:
<https://www.czechency.org/slovník/OBECN%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>
3. Internetová jazyková příručka: Slovníček-vybrané pojmy [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR. Dostupné z:
<https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=891><https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=891>

Zdroje v ruském jazyce:

1. БАРХУДАРОВ, Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). «Международные отношения», 1975.
2. ВИНОГРАДОВ, В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. ISBN 5-7552-0041-6.
3. ВЛАХОВ, Сергей. ФЛОРИН, Сидер. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980.
4. ЕРМОЛОВИЧ, Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур. Р.Валент. Moskva. 2001. ISBN 5-93439-046-5.
5. КОМИССАРОВ, В. Н. Лингвистическое переводоведение в России. Москва. ЭТС, 2002. ISBN 5-93386-032-8.
6. СМОЛЯНКО, Е. В. Понятие эквивалентности и ее видов в теории переводоведения. Белорусский государственный университет. Минск: «Белорусский Дом печати», 2015.

7. ФЕДОРОВ, А.В. Основы общей теории перевода: (лингвистические проблемы). Москва: Филология Три, 2002. ISBN 5-8465-0019-6.
8. ЯХИНА, Гузель Шамилевна. Дети мои. Москва: ЕСТ, 2019. ISBN 978-5-17-107766-2.
9. FLÍDROVÁ, Helena a Stanislav ŽAŽA. Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским. Brno: Tribun EU, 2013. Knihovnicka.cz. ISBN 978-80-263-0355-8.
10. VYCHODILOVÁ, Zdeňka. Введение в теорию перевода для русистов. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, ISBN 978-80-244-3417-9.

Internetové zdroje v ruském jazyce:

1. Занимательная этимология: Нет уж, дудки! — откуда взялось выражение [online]. 2020 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://zen.yandex.ru/media/etymology/net-uj-dudki--otkuda-vzialos-vyrajenie-5e279f40cddb7117247720ee>
2. ПАВЛОВА, Н. Поэтика визуальности в романе Г. Яхиной "Дети мои": К вопросу о феномене литературного успеха [online]. Тверской государственный технический университет, 2018, (№ 3) [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/poetika-vizualnosti-v-romane-g-yahinoy-deti-moi-k-voprosu-o-fenomene-literaturnogo-uspeha/viewer>
3. САВКИНА, И. а А. РОЗЕНХОЛЬМ. Секрет её успеха: Размышления о романе Гузель Яхиной "Зулейка открывает глаза". Журнал социально-гуманитарных исследований [online]. 2016, (№ 3/4) [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/sekret-eyo-uspeha-razmyshleniya-o-romane-guzel-yahinoy-zuleyha-otkryvaet-glaza/viewer>

4. НИГМАТУЛИНА, Екатерина. С точки зрения любви. Интервью с писателем Гузель Яхиной. Seasons project [online]. [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <http://seasons-project.ru/life/life-people/s-tochki-zreniya-lyubvi-intervyu-s-pisatelem-guzel-yahinoj>
5. СТОРОЖЕВА, Е.М. Коннотация и её структура. Вестник Челябинского государственного университета [online]. 2007, str. 113-118 [cit. 2020-3-10]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/konnotatsiya-i-ee-struktura/viewer>
6. ЧЕРНЯВСКАЯ, Юлия. Книги, о которых говорят. Гузель Яхина: от "Зулейхи" к "Детям" [online]. 22.5.2018 [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://news.tut.by/culture/593657.html>
7. «Чтоб тебе пусто было!»: что обозначает это русское проклятие [online]. [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: <https://cyrillitsa.ru/sueverija/85409-chtob-tebe-pusto-bylo-cto-oboznachaet.html>
8. ШЕПЕЛЕВА, П.М. Ненормативная лексика и проблемы её перевода в телесериалах США и Великобритании. Вестник Московского государственного областного университета [online]. 2012, str.43-50 [cit. 2020-3-10]. Dostupné z: <https://vestnik-mgou.ru/ru/Articles/Doc/192>
9. Толковый словарь Ушакова онлайн. ВЕРСТА [online]. 2008-2017 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=4529>
10. Толковый словарь Ушакова онлайн. ДУШЕГРЕЙКА [online]. 2008-2017 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=14654>
11. Толковый словарь Ушакова онлайн. САМОВАР [online]. 2008-2017 [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=67517>

Ostatní zdroje:

1. NIDA, Eugene. Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. Lieden: Brill, 1964.

SEZNAM ZKRATEK

VJ – výchozí jazyk

CJ – cílový jazyk

VT – výchozí text

CT – cílový text

PRÍLOHY

Příloha č.1 – Originál

19

Всю следующую ночь Бах просидел держа на руках спящую Анче. Плечи скоро занемели от тяжести, но оторвать ребенка от себя и опустить на постель не мог. Думал об одном: есть ли в мире такое место, куда старый седой волк Бах мог унести в зубах свою девочку — спрятать от разъяренной гнадентальской толпы? Есть ли в мире такое место? Есть ли?.. Когда расслышал за стеклом гоготание улетающей гусиной стаи — понял, что наступило утро. Тогда же понял: да, такое место есть. Страна, которую не назвать было родиной, но не назвать и чужбиной, — Рейх.

Многие покидали Гнаденталь с подобными устремлениями — и многие же возвращались ни с чем. Но были, всетаки были те, кто умел просочиться сквозь границу, тенью шмыгнуть между мирами — и уцепиться в Рейхе, заползти в уголок, затаиться в норе. Живут же где-то там — на берегах Рейна и Одера, Эльбы и Везера — и мукомол Вагнер, и многодетные Планки, и прижимистые Шмидты. Где-то там обосновался, верно, со старухой Тильдой и Удо Гримм, если не прогнал ее в гневе с глаз долой за побег юной Клары. Так не найдется ли места и скромному Баху с маленькой Анче?

Он вышел в сад — яблони едва виднелись в густом утреннем воздухе. Медленно пошел меж ними, оглаживая и прощаясь с каждой. Под ладонями было шершаво и мокро — холодная влага лежала на стволах. Просил деревья об одном: позаботиться о Кларе. К самой Кларе пришел, когда по сизому небу уже разлилась бледная ноябрьская заря. Постоял рядом с могильным камнем, наклонив голову и прислушиваясь к редкой переключке птиц в вышине: обманутые теплой осенью, гуси в этом году припозднились. Коснулся камня пальцами: прости, Клара, что веду нашу Анче в большой мир. Иного пути, кажется, не осталось.

Заторопился со сборами. Сначала — прибрать во дворе: уложить в поленицу выпавшие дровины; закатить в сарай чурбан для колки дров, туда же убрать инструменты со двора, столик летней кухни; снять с бельевой веревки пару болтавшихся тряпок, саму веревку смотать в клубок, спрятать в сенях; опорожнить дождевые бочки, ведрами перетаскав воду под яблони; занести весь хлам из-под

навесов — ящики, тележки, коробки, волокуши — в амбар. Запереть на щеколды загон для скота, загон для птицы, ледник. Запереть на замки сарай, хлев, птичник...

Работал быстро и бесшумно. Предметы подчинялись ему: покорно ложились в руку, не падали на землю, не издавали звуков. Лишь когда перекладывал в дорожную котомку яблоки из высокой, в половину человеческого роста, ивовой корзины, та вдруг опрокинулась с протяжным унылым скрипом, разбросав по земляному полу амбара крупные плоды вперемешку с сеном. Бах покачал головой сокрушенно: побитые при падении бока скоро потемнеют, не дождутся зимы. Но огорчаться не следовало: все эти корзины, доверху наполненные розовыми, зелеными и белыми яблоками, и развешанные под потолком ожерелья сушеных рябин, и бессчетные пучки собранных летом трав — все это оставалось на хуторе, становилось ничьим, никого уже не могло напитать и исцелить. Бах собрал рассыпанные плоды обратно в корзину, проложил заботливо сеном. Амбар запер так же — на замок.

Покончив с хозяйством, вернулся в дом. Развернул на столе большую простыню поплотнее, покидал на нее вещи — свои и Анче: одежду, обувь, пару деревянных мисок с ложками. Завязал в объемистый узел. Вот и все, что он возьмет с собой в новую жизнь. Хотел было сунуть в поклажу и томик Гёте, но тюк и без того был тяжел.

Денег на дорогу у Баха не было; требуемую сумму он затруднялся представить, как, впрочем, и сами деньги, бывшие нынче в ходу. Потому решил взять с собой несколько кружевных вещиц из запасов Тильды и сбыть при случае. Долго рылся в сундуках, выискивая воротники и салфетки самого искусного плетения. А когда поднял глаза из сундучных глубин, в проеме двери стояла сонная Анче.

Собирайся, мысленно обратился к ней, мы едем в Москву — добывать германские паспорта.

Скоро вышли из дома: бледный от решимости Бах, в романовском тулупе и киргизском войлочном колпаке, через одно плечо — котомка с провизией, на другом — увесистый тюк с вещами; и румяная со сна Анче, закутанная в шерстяной платок поверх ватной душегрейки, пошитой из старого одеяла.

Заперев дверь, Бах встал на перевернутое жестяное ведро и под застрехой нащупал невидимую снизу щель меж бревнами — вложил туда увесистую связку ключей. Ведро спрятал под крыльцо. Обернулся в последний раз на дом (тот щурился заколоченными окнами, щетинился соломой), на пустой двор, на голый сад (на одном из деревьев заметил яблоко — мелкое, изжелта-зеленое, что одиноко покачивалось на ветке). Взял за руку Анче и быстрым шагом направился к Волге.

Анче была взволнована не меньше Баха — но взволнована радостно, словно предвкушая что-то увлекательное и веселое. Она быстро перебирала ногами, стараясь поспевать за широкими Баховыми шагами, и пыхтела в такт. Глаза ее неотрывно и с жадностью смотрели вперед, вокруг лба трепыхались выбившиеся из-под платка прядки. Дай волю — она, верно, побежала бы впереди Баха, повизгивая от возбуждения и хватая воздух приоткрытым ртом.

Забравшись в лодку, метнулась было на нос и привычно свесила руки за борт, чтобы ловить пальцами кипящие брызги, но Бах коротким повелительным звуком острожил ее: сиди смирно. Сбросил узел с вещами на дно, показал взглядом: придержи-ка. Анче поняла, перебралась на банку, послушно накрыла тюк ладошками. Бах прыгнул в ялик, толкнулся веслом от камня — берег качнулся и поплыл прочь.

Окинуть бы прощальным взглядом утес, вьющуюся по нему тропку, неровную кромку обрыва на фоне серого неба — да не до того стало: волна по Волге шла высокая, хлесткая — ялик болтало нещадно, то подбрасывая вверх и грозя вытряхнуть и груз, и пассажиров в воду, то швыряя вниз и засыпая брызгами. Каждый такой взлет вызывал у Анче восторженный вздох, каждое уханье вниз — восторженный выдох. Так и шли по волнам: вдох-выдох... вдох-выдох...

Бах резал веслами тяжелую осеннюю воду и посматривал на правый берег — ждал, когда вспухавшие вдоль кромки воды горы присядут, станут ниже, а затем и вовсе припадут к земле: тогда-то и покажутся дома русского города Саратова. Бах не бывал в нем ни разу, но помнил, как часто возил туда угрюмый Кайсар своего хозяина, — значит, путь был не так уж и сложен. От берега старался не удаляться, но уже через час ходу обнаружил ялик недалеко от фарватера: течение было сильнее Баховых рук. Хорошо, Волга нынче была пуста: навигацию закрыли еще в октябре.

Вдруг — сквозь шлепанье волн и посвист ветра — накатило откуда-то басовитое гудение, накрыло с головой: два коротких сигнала, один длинный. Бах обернулся испуганно: пароход — приземистый, широкобокий — выставил вперед тупое рыло, чапает по реке ходко, вот-вот подомнет под себя маленькую лодку. И откуда только взялся? Бах вдарил по веслам, чуть не вывихнув их из уключин: левым затабанил, правым забил по воде заполошно, направляя лодку ближе к берегу — поперек течения, поперек разыгравшегося ветра. Ялик задергался, заскакал по волнам. Анче прыгнула с банки на дно лодки, поверх мокрого узла, вцепилась ручонками в борта, не отрывая зачарованных глаз от надвигавшейся громадины. И вновь могуче ударило в уши — два коротких гудка, один длинный. Пароход — ближе, ближе. Совсем рядом. Кажется, Бах может коснуться его веслом: крытые черной краской выпуклые бока дрожат, по ним оплывают крупные шматы пены; дрожат и развешанные вдоль бортов алые баранки — спасательные круги. Какой-то матрос свесился с верхней палубы и, яростно трясая вытянутой рукой, орет замершему в ялике Баху:

— Куда ползешь, дурила в корыте! — Лицо у матроса красное, не то от ветра, не от гнева. — А еще дитя с собой прихватил, базло!

Пароход прошел мимо, а ялик долго еще качало на поднятой волне. Бах выпустил весла из рук, выдохнул судорожно, вытер замокревшие от волнения лицо и затылок. Поднял взгляд на Анче — та все смотрела вслед уходящему судну, рот беззвучно открывался, словно пытаясь повторить вслед за матросом только что прозвучавшие слова. Наконец повернулась к Баху — и загудела изумленно: два раза — коротко, один — длинно...

Лодку спрятали в ивняке, на подъезде к Саратову: заволокли вдвоем на берег, уложили в низину между старыми ивами, забросали ветками. И пошли по мелкой прибрежной тропке, ведущей, судя по всему, в город.

Бах держал Анче за руку — так крепко, что иногда она поскуливала от боли, но ладошку не вырывала: окружающее ошеломило ее совершенно, и она позабыла, кажется, и про шагавшего рядом Баха, и про себя. Каждый поворот тропинки обещал и дарил — никогда не виденное, никогда не слышанное. Вот женщина спускается реке: голова обмотана коричневым платком (как у Анче), телогрейка подвязана веревкой (как у Баха), а в руке — поводья, а в поводьях — зверь могучий,

потряхивает гривой, перебирает лениво копытами, затем вскидывает голову, скалит крупные зубы, протяжно кричит высоким диковинным голосом... Вот — изба на пригорке стоит (как дом Анче и Баха на хуторе), за ним еще избы выстроились; у одной — столб высокий, а со столба в дом — веревка черная тянется; внизу мужик топчется, тычет вверх палкой; как вдруг из веревки — искры белые, пламя, трескотня... Вот — люди у какой-то железной махины с колесами столпились, бранятся, руками машут; а махина та как зарычит низким голосом, как задрезжит...

Увиденное впервые — впечатывалось в память чередой цветных и изумительно четких фотографий. Услышанное впервые — отливалось в воспоминаниях, как отливаются в прочном шеллаке граммофонные пластинки. Мир — огромный, невероятный — не вмещался в глаза и уши, ослеплял и оглушал. Переполнял Анче, грозя разорвать на куски ее маленькое взволнованное сердце и пылающую от обилия впечатлений голову. С ним невозможно было бороться, можно было лишь покориться — и раствориться в нем без остатка. И Анче растворялась: прикрывала время от времени веки, задерживала дыхание и покорно плыла куда-то, ведомая Бахом, блаженно ощущая себя частью звуков и образов: шлепанья паровых колес по реке, матросской ругани, лошадиного ржания, треска электричества, тархтения молотилки; всех этих слов и названий знать не могла — да разве в словах было дело! Мир был поразителен и без них. Передохнув — опять распахивала ресницы.

Бах заметил волнение Анче: с пухлых щек ее сошел привычный румянец, глаза лихорадочно блестели, а губы беспрестанно подрагивали; иногда взгляд ее затуманивался, лицо застывало, а сама она словно впадала в короткий сон, продолжая прилежно переступать ногами. Он хотел было взять Анче на руки, чтобы успокоить немного, — запротестовала, завизжала, вырываясь. Так и пошли дальше — каждый на своих двоих.

Миновали несколько пригорков, густо покрытых деревянными домами; поплутали меж дощатых заборов, речушек с бревенчатыми мостками и крошечных церквочек; вышли, наконец, на окраины каменного города.

Вымостившие улицы серые булыжники были самой звонкой частью местного пейзажа: все, что соприкасалось с ними, тотчас начинало стучать, звенеть и цокать,

будь то колеса повозок, лошадиные копыта или гвозди, которыми были подбиты каблуки прохожих. Наполнявшему город перестуку и грохоту подпевали громкие человеческие голоса (“Стар-р-рье беру! Тряпки — ремни — кастр-р-рюли!” — “Утренние сар-р-ратовские известия!” — “Пирожки! С потр-р-рохами пирожки!”).

Бах достал из котомки веревку, одним концом туго обмотал Анче под мышками, другой привязал к своему поясу; та не сопротивлялась, возможно, и вовсе не заметив этих приготовлений. Исчезни сейчас Бах — она, верно, не поняла бы и этого. В ее глазах мелькали отсветы стекла и стали, латуни и меди. Она впитывала весь этот металлический блеск и сверкание красок; впитывала запахи улицы — конского пота и человеческого, мокрого камня и пыли, железа и смазки, дешевой махорки, водки, снеди. И впитывала звуки:

— З-з... — звенели трамвайные звонки.

— У-у... — пели водосточные трубы, изредка ухая жестью на ветру.

Улица, по которой Баху с Анче предстояло идти к вокзалу, стелилась широко и могуче — словно была и не улицей вовсе, а одним из притоков Волги. Крутыми берегами ее были дома — белые, желтые, розовые, в два и три этажа; по мощенному камнем дну бежали нескончаемые людские потоки. Меж них механическими рыбинами юркали трамваи и авто; неторопливо, как раки, ползли арбы и телеги; водорослями колыхались голые по осени деревья; кривыми стеблями росли электрические и фонарные столбы. Чем дальше Бах с Анче шли, тем меньше становилось вокруг дерева и земли, а больше — камня, чугуна, бетона.

— Э-э... — стонал где-то, жалуясь, заводской гудок.

— Ф-ф-ф... — шкворчал горячий асфальт, распластываясь под чугунными катками и ложась на мостовую.

Сотни людских лиц — бледных в свете солнца, серых от летящей асфальтовой копоты — несло по городу, как по стремнине, кружило у аптек и булочных, вносило в трамваи и автобусы, вышвыривало наружу.

Изрыгнув одну людскую толпу и поглотив другую, автобусы те всхрапывали радостно, клацали железными дверцами и крутили колесами — уносились куда-то, оставляя на искрящемся асфальте жирные резиновые следы. Поверх них ложились другие, от автомобилей и велосипедов. А вдоль, по тротуарам, бежали бесчисленные

отпечатки каучуковых подошв. Ни конские копыта, ни деревянные колеса телег, ни босые ноги беспризорников не оставляли на асфальте следов — а только резина и гуммилак, дюпрен и сукролит, железо и каучук.

— Ш-ш-ш... — шуршали шины.

— Х-х... — хрипели велосипедные колеса.

Анче слушала жадно — все хрусты и шорохи, лязги и стуки, вздохи и шелесты; хотела бы дотронуться до бронзовых тел уличных фонарей, до шершавого камня домов, до скользких лакированных боков стоящих у обочин авто, до кружевных водосточных решеток, до каждого стесанного булыжника под ногой — но обернутая вокруг тела веревка тянула дальше, вперед.

От шума и гвалта в голове у Баха тоже начало что-то бренчать и перекачиваться. Охотнее всего он схватил бы Анче на руки и побежал сквозь текущую по тротуарам толпу, сквозь вереницы шустрых извозчичьих колясок и неторопливых телег — скорее, к вокзалу. Озабоченно глянул на девочку: рот открыт, словно собирается закричать, восторженный взгляд скачет — по людям, собакам, лошадям, витринам, вывескам, трепещущим на ветру афишам, вьющимся алым стягам и реющему в небе аэроплану... Нет, понял Бах, взять на руки не получится.

На привокзальной толкучке, однако, было еще шумнее. Продавцы и покупатели — все что-то выкрикивают, предлагают, расхваливают, бранят, снуют взад и вперед, трутся друг о друга спинами и рукавами. Товар — съестное, старое, ветхое, новое, золотое, рваное, чиненое, краденое, перекупленное, выменянное — валяется на земле, лежит на прилавках и ящиках, глядит из корзин и мешков, из раскрытых ладоней и карманов, колышется в воздухе и плывет по-над толпой, поднятый сильными руками особо предприимчивых торговцев.

Чуть не оглохнув от гогота голосов, Бах втиснулся между сухоньким старичком в собачьем малахае (тот жарил шашлык на изъеденной ржой жаровне: с закопченных шампуров капал в угли тягучий жир, протяжно шипел и пыхал едким дымом) и угрюмой женщиной с загорелым дочерна лицом, что сидела у горы арбузов, выставив в толпу острые колени, и то ли монотонно пела что-то татарски, а то ли молилась. Вынул из-за пазухи кружевные творения Тильды, вытянул неловко вперед — к ползущей мимо массе вертлявых голов, любопытных

лиц и быстрых рук. У его ног примостилась привязанная к поясу Анче: села на тюк, уцепилась за брючины Баха, продолжая следить глазами за людской мельтешней и беспрестанно шевелить губами. Стоял долго, продрог — согривало только теплое тельце Анче, прижавшееся к коленям. Не продал ничего.

К вечеру, когда толпа поредела и поскучнела, а гам на привокзальной площади поутих, стали слышны голоса паровозов: откуда-то издалека, из-за длинного здания вокзала, украшенного лепниной, изредка доносились призывные гудки. Заслышав их, Анче каждый раз вскидывала голову и вытягивала губы — тихо гудела в ответ: два коротких, один длинный.

Старик-шашлычник уже вытряхнул остывшие угли из мангала, закинул его за спину и побрел с толкучки. Торговка арбузами подкатила откуда-то большую арбу, накидала на нее оставшийся товар и поволокла вон. Покупателей и любопытствующих становилось все меньше. Вместо них замелькали среди пустеющих торговых рядов фигуры мужчин в потертых пиджаках, с быстрыми волчьими взглядами, и стайки шустрых пацанков, одетых в лохмотья. Один такой, пробегая мимо Баха, зыркнул на Анче — остановился с разгона, улыбнулся широко недоброй улыбкой (среди щербатых зубов блеснула золотая искра): “Наше вам бонжур, мадемуазель!” Та протянула к нему красную от холода руку, замычала в ответ. Беспризорник загоготал глумливо, тряся прилипшей к нижней губе папироской. Бах сунул непроданные салфетки в карман, крепко взял Анче за все еще вытянутую руку и повел прочь — искать билетные кассы. Подумалось: вдруг кассир окажется добросердечной женщиной, любящей кружево?

За тяжелыми вокзальными дверями стоял теплый и кислый дух — под высоким потолком, украшенным скелетами негорящих люстр, копошились в полутьме сотни людей: терлись у стен, сидели на тюках и чемоданах, лежали на полу. Бах с Анче пошли по залу, переступая через чужие узлы и мешки, через коромысла с привязанными на концах тюками, ящики с огурцами, россыпи мелких желтых дынь, корзины с квохчущей птицей, через руки и ноги спящих. Бах шагал торопливо — тянул шею, выглядывая окошко касс. Анче же, наоборот, едва перебирала ногами, норовя то коснуться пальцами громко храпевшего мужика в драном бешмете, то присесть у картонной коробки с дырчатыми стенками: внутри что-то явственно ворочалось и мяукало. Бах нетерпеливо тянул ее за собой — Анче выворачивала голову, оглядываясь, спотыкалась и временами чуть не падала; что-то

непрерывно гудела себе под нос, уже не в силах совладать с избытком нахлынувших впечатлений, но тихое гудение это тонуло в разлитом вокруг рокоте голосов.

Очередь у касс была невелика, и скоро Бах упал грудью на массивный деревянный прилавок, с надеждой заглянул в оконце, наполовину закрытое мутноватым стеклом. Разглядев по ту сторону пухлое женское лицо, посередине украшенное алым помадным пятном, а сверху приплюснутое форменным беретом, — сунул под стекло вспотевший от волнения кулак с зажатыми в нем салфетками. Лицо дрогнуло недоуменно — и тотчас затрясся мелко берет, зашевелилось алое пятно:

— Ты что тут шалишь, гражданин? Ты что суешь мне? А ну забери обратно! Тут тебе не базар с арбузами! Тут — государственное учреждение! А ну как милицию позову?! Запихивая мятые салфетки за пазуху и волоча за собой испуганную Анче, Бах спешно затрусил прочь — за колонну, за угол, подальше от голосившей кассирши и уставившихся на него любопытных глаз. Кажется, выронил одну салфетку, но возвращаться побоялся — в дальнем углу зала заметил высокую фигуру в синем кителе и фуражке с малиновым околышем. Пробирался все дальше и дальше: мимо высоких полукруглых окон, за которыми уже синела вечерняя темнота, мимо скамеек, облепленных путешественниками, мимо тележек, буфетных столиков, носильщиков, торговков снедью — туда, где никто не слышал разыгравшегося скандала.

Наконец высмотрел свободный пятачок у подоконника, в самом углу; протиснулся туда, сбросил с плеча тюк, усадил на него Анче, развязал соединявшую их веревку. Сам присел рядом, вытянул ноги — впервые за день. Усталость навалилась — как периной накрыла. Решил: здесь и заночевать, а утром попробовать сесть на московский поезд без билета — может, хотя бы проводница в вагоне окажется добросердечной женщиной, любящей кружево?

В животе что-то заныло — понятно, голод: не ели с самого утра. Развязал котомку и достал два яблока: помельче и с битым бочком для себя, покрупнее и порумянее для Анче. И только сейчас заметил, какое странное у нее за последние минуты сделалось лицо.

Уже давно побледневшее от волнения, оно теперь стало и вовсе бумажно-белым. На потерявшем краски лице не было видно ни щек, ни губ, ни носа (их словно

вымазали мелом), только широко раскрытые глаза сверкали возбужденно — Анче сидела неподвижно, прижав к горлу сжатые кулачки, взгляд метался по людям и предметам, не умея остановиться, ресницы и веки ее дрожали, рот приоткрывался темной щелью и смыкался вновь. Бах тронул кончиком пальца это бледное, искаженное напряжением лицо. Анче посмотрела на него невидящим взглядом, зажмурилась, скривила губы, словно готовясь заплакать, — и вдруг распахнула широко, заорала басовито:

— А!..

Бабы закрестились, заохали. На соседней скамейке захныкал испуганно младенец. Десятки лиц — удивленных, настороженных, недовольных со сна — повернулись к Баху. Он вскочил, прижал орущую девочку к животу, схватил на руки — но остановить тот крик не было возможности: Анче басыла истоиво, что было мочи, выплескивая из себя все волнения безумного дня, — до тех пор, пока хватало воздуха в груди. Сделала глубокий вдох — и снова:

— А-а!..

Бах закрутился в тесном углу, пытаясь укачать ребенка, — рассыпая яблоки, запинаясь об узел под ногами, всюду натываясь на чужие подозрительные взгляды. Наконец кое-как закинул тюк на плечо, а котомку на шею, обхватил руками беспрестанно орущую Анче и метнулся к ближайшим дверям.

Навстречу ему уже пробиралась высокая фигура — та самая, в синем кителе и малиновой фуражке, — но Бах задвигал ногами быстрее, оказался у выхода первым, выскочил вон — и побежал стремглав, не оглядываясь. Погони не слышал — голова Анче лежала у него на плече, и оттого в ушах раздавался заглушающий все остальное звук:

— А-а-а!..

Башмаки сперва колотили по асфальту, затем ссыпались куда-то по каменным ступенькам, запружинили по мягкой земле вперемешку с мелкими камнями. Пару раз Бах оглянулся — не гонится ли кто? — но никого не мог разглядеть в окружающей темноте. Запнулся о твердое, длинное — чуть не полетел на землю, лицом вперед, но кое-как перескочил препятствие, удержался на ногах — и скоро обнаружил, что бежит уже по путям.

Бежал долго — по бесконечным шпалам и бессчетным рельсам, что вились причудливо, то сплетаясь, то распадаясь на отдельные пряди, как нечесанные волосы стального великана. За спиной дышали паровозы, лязгали металлические тела поездов — приходилось уворачиваться и петлять, чтобы не догнали.

Внезапно сделалось тихо: Анче смолкла. Боясь нарушить долгожданное молчание, Бах продолжил идти: прижимал к себе девочку и шагал, шагал вперед, слушая прерывистое детское дыхание. Немного погодя оно обернулось негромким сопением: Анче заснула.

По глянувшим на небе звездам Бах понял, что движется в правильном направлении — на север. Волга была где-то недалеко, по правую руку, — он явственно ощущал ее близкое присутствие. Там же находились и окраинные деревеньки, и ивняк, в глубине которого лежал спрятанный ялик. Дождавшись, пока среди домов мелькнут тусклые пятна уличных фонарей, Бах сошел с путей и направился к берегу.

Нет, нежная душа Анче была создана не для шума безумных городов и людных деревень, а для уединенной жизни. Недаром Бах оберегал ее все эти годы, недаром охранял хутор от вторжения большого мира. Как же бесконечно прав он оказался! Совесть его была теперь спокойна: он пробовал вывести девочку в мир, но рискованный поход этот едва не обернулся несчастьем. Значит, судьба им была — жить на хуторе отшельниками. И не было в том его вины. Не было. Не было...

Бах шел по темным, едва освещенным деревенским улицам, оставляя за спиной спящий Саратов. Под ногами шуршали камни, над головой вздыхал ветер. Изредка кто-то стонал вдалеке, надрывно и тонко, — не то лисы в степи, не то совы. Усталости не чувствовал. Наоборот, одна только мысль о том, что с каждой минутой он все дальше уносит Анче от хищного большого мира, успокаивала. Жаль, что путь домой измеряется десятками верст, что в ивняке ждет припрятанная лодка, которую никак нельзя кинуть, — иначе Бах так и шагал бы через ночь, с Анче на руках, до самых стен родного хутора.

20

Ялик отыскали утром, когда сквозь густую хмарь глянуло неприветливо холодное солнце. Обратный путь оказался тяжелее: за ночь река покрылась мелкими

ледовыми пластинами — где прозрачными, а где мутноватыми, в снеговой опушке, — и грести по ледяной каше вверх по течению было непросто.

Анче была беспокойна, с губ ее то и дело срывались неясные звуки, — но владел ею не страх, а непрерывное возбуждение, погасить которое она не умела: то и дело оглядывалась, словно ожидая вновь увидеть вокруг себя вчерашнее многолюдье, больше того — желая этого. Баху мерещилось, что в простых голосах природы Анче продолжает слышать гул саратовских улиц, что в частоколе деревьев ей видится скопление сотен людей на шумной толкучке, в раскинувшихся до горизонта полях — широкие площади, в реющих над Волгой чайках — серебристые аэропланы. Неужели за один лишь день, проведенный в большом мире, Анче успела попасть под его опасные чары?

Бах вез Анче домой, все меньше понимая, что за затмение нашло на него той ночью, когда он вздумал тащить девочку прочь из дома. Успокаивал себя: как бы ни были озлоблены гнадентальцы, за прошедшие дни они должны были утихомириться. Нередко односельчане наблюдали, как Бах причаливает к пристани, многие видели, что приезжает он с противоположного берега, — однако неожиданных гостей на хуторе в последние годы не случалось. Хутор — не то отдаленный от основного течения жизни, а не то заговоренный кем-то — оставался неприступен для чужих: его не тронули ни давняя война, ни двухлетний голод, ни наступившие по всей стране перемены. Возможно, устоит и сейчас?

Когда под вечер усталые Бах с Анче вытянули ялик на берег, поднялись по склону и, пройдя через лес, вышли к запертому дому, все здесь было, как и пару дней назад. Как и пару лет назад. Как и пару десятков лет назад. Так же бились зябко по ветру яблоневые ветки. Так же темнели залитые дождями срубы жилой избы и амбаров. Так же стояли вокруг могучей стеной старые дубы. Так же тянуло из леса мокрой прелью, а с Волги — ледяной водой.

Только пара дровин отчего-то не лежала в поленнице аккуратно, а валялась у стены. И щеколда на двери амбара была отодвинута, а сама дверь — небрежно оставлена открытой. Из трубы, кажется, несло остатками дыма... Бах цыкнул предостерегающе — и Анче, едва не ступившая на крыльцо, замерла настороженно. Одной рукой схватил вещи, второй — Анче, затащил в амбар: оставайся здесь! Оглянулся в поисках вил или топора. А корзина-то, которую он опрокинул вчера, —

опять лежит на земле. И яблоки лежат — раскатились по всем углам, перепачкались в земле, круглые бока местами тронуты синячками. Осторожно, стараясь не шуметь, Бах взял вилы и двинулся вокруг дома.

Ставни — по-прежнему аккуратно закрыты. А кухонное окно, в котором так и темнели доски вместо разбитого стекла, — раскурочено: пара досок выломана, дыра заткнута подушкой. Похоже, нежданные гости не смогли разыскать ключ от навесного замка и забрались в дом через кухню, как сделали это несколько лет назад мерзавцы, что разрушили жизнь Клары и Баха. Земля под кухонным окном вытоптана, вымешана в грязь, на каменном фундаменте — черные следы.

Гнадентальцы? Эти не стали бы лезть через окно — сорвали бы замок, и вся недолга. Кто же тогда?

Можно было затаиться в амбаре и выждать, пока пришлые обнаружат себя. Но день был промозгл, Анче с Бахом устали и голодны. Караулить — до ночи? до утра? — сил не было. Окинув внимательным взглядом двор, Бах поднялся на крыльцо, достал из тайника ключ, отпер замок. Не выпуская из правой руки вилы, левой легонько потянул на себя дверь и шагнул внутрь.

Даже в темноте, едва разбавленной бледным светом из-под ставенных щелей, был заметен ужасающий беспорядок. На столе громоздилась посуда — миски, кружки, пара кастрюль с остатками еды. Посудные полки, наоборот, были пусты — чья-то дерзкая рука скинула все на пол, и теперь кофейники, половники, чугунки, мясорубки, толкушки, шумовки, пряничные доски валялись по всей кухне. За печной заслонкой слабо светились догорающие угли. У печи лежала куча поленьев, тут же раскиданы мятые газеты с опусами селькора Гобаха — видно, бумагу использовали для растопки.

Бах прошел в гостиную. За порогом чуть не поскользнулся на чем-то склизком; нагнулся, поднял к свету — яблочный огрызок. Их было здесь много, этих огрызков, — и светлых, и уже успевших слегка потемнеть. А на Баховой лавке, придвинутой вплотную к печи, было устроено чье-то лежбище (правильнее было бы назвать его гнездом) — гора из одеял, шуб, подушек, шалей и юбок, в глубине которой угадывалось подобие норы, куда могло бы уместиться небольшое человеческое тело. На печном боку красовались каракули, выведенные неумелой

рукой — углем по желтым плиткам. Бах пригляделся: то были не буквы, а просто беспорядочные линии, больше похожие на волжские волны в ненастный день.

Коленом Бах осторожно толкнул дверь в бывшую комнату Гримма — пусто. Ковры со стен содраны — использованы в строительстве гнезда; прочие предметы — на месте. А самовар, долгие годы одиноко стоявший на подоконнике, отчего-то смотрелся странно. Бах подошел ближе и понял причину: на самовар была надета Гриммова шапка-ушанка. Лохматая, она превращала пузатый медный бок в раскрасневшееся лицо, кран с витой ручкой — в крючковатый нос, глаза были нарисованы все тем же углем. Незванные гости оказались шутниками.

Комнаты Клары и Тильды тоже были пусты, как и чердачный закуток, и каморка подпола, и ледник, и хлев, и птичник — все осмотрел Бах, везде прошелся. И везде обнаружил следы бесцеремонного чужого вторжения. Самих же пришлых нигде не было.

Он завел Анче в дом. Велел вымести грязь и разложить вещи по местам, а сам заколотил покрепче раскученное окно. Гвоздей не жалел — яростно вколачивал в доски обухом топора, словно мелкое кухонное оконце было единственным возможным входом в избу для злых сил. После перетаскал из амбара заготовленные на зиму припасы: яблоки свежие, в корзинах; яблоки моченые, в бочках; яблоки сушеные, в мешках; яблочное семя, в кульках; яблочный мед, в банках, — заставил провизией спальню Гримма, так что и войти туда стало затруднительно. Все большие и тяжелые инструменты, которые годились для взлома ставен или входной двери — топоры, серпы, лопаты, мотыги и цепи, — перетаскал в дом тоже. Конечно, у гостей могли оказаться свои ножи и даже ружья, но оставлять им собственные орудия Бах не желал в любом случае. На печь уложил дрова до самого потолка, запаса хватило бы на полмесяца, а то и больше. Входную дверь запер изнутри на щеколду, в дверную ручку просунул черенок лопаты — чтобы труднее было выломать снаружи.

Гнал от себя воспоминания о том страшном апрельском утре шесть лет назад. За эти годы Бах не забыл ни единого мгновения, ни единой детали случившегося, но лица подонков, их голоса, и фигуры, и сказанные слова будто задернуло чем-то (кружевной черной шалью?) или окутало (утиной периной?); боль смягчилась,

замерла где-то глубоко внутри. Теперь же покров был сдернут — боль вновь поднялась в Бахе и налилась прежней силой.

Вспомнил, как пахло от наглеца с быстрыми глазами, — смесью пота, дешевого табака и соленой рыбы. Как подросток часто и нервно облизывался, словно у него вечно сохли губы. Как у бородатого калмыка подергивалось левое веко, и он прищуривал глаз, чтобы унять судорогу. Вспомнил, как улыбалась Клара тем утром. Вспомнил, что Анче ему — не дочь.

Из спальни Гримма неожиданно раздался смех. Показалось, что смеется тот дерзкий, что сейчас он покажется в проеме двери, держа в зубах Кларин чепчик и дурашливо рыча. Бах схватил вилы и метнулся в комнату — там на подоконнике сидела Анче и хохотала, глядя на самоварную башку в Гриммовой шапке.

Бах прошел к Анче, взял на руки. Стоял, пока она не притихла. За ставнями гудел ветер, над крышей загорались первые звезды, на печи потрескивали еле слышно подсыхающие дрова, дом наполнялся сладким запахом теплеющих яблок — а Бах все стоял, все держал в руках свою Анче. Он был готов к обороне...

В ту ночь они не пришли. До рассвета пролежал Бах на лавке с открытыми глазами, прислушиваясь к шумам и шорохам снаружи. То слышались ему в завывании ветра чьи-то осторожные голоса и стуки, то чудились за ставнями быстрые тени — каждый раз нащупывал прислоненные к изголовью вилы, вставал и долго ходил по избе, пытаясь угадать, за каким окном притаились враги. К утру устал. Сел под кухонным окошком на пол, поставил вилы между колен, прислонился к стене — наконец забылся сном.

Днем решил выйти на улицу. С вилами наперевес обошел двор, сад, все хозяйственные постройки — никого. Подумалось, а ведь незваные гости могли давно уже покинуть эти края: переночевать на хуторе — и отправиться дальше по своим разбойничьим делам. Пожалуй, еще одну ночь нужно провести на осадном положении, а завтра можно будет перенести яблоки обратно в прохладу амбара и зажечь прежней жизнью.

С облегчением в сердце завершал Бах обход. В дверном проеме уже маячила скучающая мордочка Анче, и Бах чуть было не кивнул ей, разрешая покинуть дом, как вдруг заметил на заколоченном кухонном оконце большую грязную кляксу: кто-то, рассердившись, запулил в доски мокрой землей. Такие же кляксы чернели

снаружи и на входной двери. Бах потрогал их пальцем — грязь была уже твердая, подсыхая: значит, дело было ночью.

Зыркнул на Анче сердито: обратно, быстро! Взбежал на крыльцо и захлопнул за собой дверь. Значит, голоса и стуки ему не слышались: ночью чужаки возвращались на хутор, но попасть в дом не смогли. Радовало, что не стали ломиться в избу: либо у пришлых не было оружия, либо отряд их был малочислен и встречаться лицом к лицу с хозяевами они опасались. А тревожило, что во время недавнего обхода они вполне могли, спрятавшись где-нибудь в лесу, разглядеть и хилого Баха, и маленькую Анче.

Весь день провел в ожидании: припадал лицом то к окну кухни, то к другим окнам — через щели наблюдал, что там, снаружи. Щели были узкие, в них виднелись лишь крошечные кусочки двора, сада, леса. Бах смотрел на эти кусочки: бок старого дуба на краю поляны, угол верстака под дощатым навесом, изгиб ведущей к леднику тропинки — и ждал.

Ночь вновь провел без сна. К полудню не выдержал — решил обойти двор. Рассудил: не могут злоумышленники бесконечно караулить двух слабых людей в одиноком доме. Если бы имели ружья — давно забрали бы все что хотели: и съестные припасы, и одежду; да и выгнать хозяев из дома могли с легкостью. А раз не случилось того в первые два дня, верно, уж не случится и вовсе. Вынул черенок лопаты из дверной ручки, отодвинул щеколду, отворил осторожно дверь. Пахнуло тухлятиной: на пороге лежала дохлая рыбина — из тех, что Волга сначала долго носит по волнам, а затем, уже полуразложившихся, выбрасывает на берег.

Бах замычал разгневанно: что за негодяи! Подхватил гнилятину на лопату, отбросил подальше в сторону леса — позже найдет и закопает. Сейчас же следовало разобраться с паршивцами, что докучают вот уже вторые сутки, — судя по всему, докучают не корысти ради, а просто ради собственного удовольствия.

Сошел с крыльца решительно, огляделся. А дом-то — весь в пятнах глины. Наличники, стены, ставни — все покрыто серыми комьями, словно хутор обстреливали грязью из дальнобойных орудий. Мыча от возмущения, Бах побежал по двору, везде наблюдая следы чьих-то глупых проказ: двери в амбары и сараи распахнуты настежь, ящики и коробки с инструментами опрокинуты, колодезная цепь болталась, раскрученная до предела, на ее конце не было ведра. Шныряя по

хозяйственным постройкам в поисках насмешников, Бах скоро обнаружил то ведро — на крыше хлева: кто-то залез туда по приставной лестнице и поставил ведро на конек (лестницу же, как выяснилось позже, спустил в колодец). Хаос царил во дворе — веселый и злой ералаш.

Печь в хлеву была теплой, вокруг было навалено сено и сосновые лапы: озорные гости ночевали здесь. Бах перевернул сено, разбросал вилами лапник — ничего не нашел. Мыча ругательства, выкинул ветки прочь, сено сгреб в угол. Дрова, которые наглые гости натаскали в хлев из поленницы, схватил в охапку и потащил обратно к дому. Опасался увидеть и дровяницу развороченной, однако та была цела; незваные гости лишь вынули часть дров и расставили их по заднему двору — вертикально, столбиками. Бах посшибал столбики ногой, затем убрал на место, в поленницу. Нет, это были не разбойники. Мелкие пакостники, дрянные трусливые пачкуны — вот кто все это натворил.

Он убрался во дворе и в постройках, навесил ведро на цепь, вернул хозяйственную утварь на место. Затем отыскал в сарае просушенные и убранные на зиму снасти — бредень и пару сетей, одну крупной вязки, вторую частую. Достал с чердака моток веревки, запер дверь и, запретив Анче выходить из дому, завалился спать. Поначалу сон не шел — слишком велика была злость на ночных вредителей. Скоро, однако, усталость дала себя знать — Бах уснул крепко, без снов.

Встал на закате и принялся готовить ловушку. Достал из закров Тильды красивую душегрейку, расшитую алой тесьмой, всунул в нее полено, а само полено подвесил на веревке к козырьку крыльца: со стороны казалось, что душегрейка парит у входа в дом, — не то сохнет, не то проветривается после долгого лежания в сундуке. В кухонном окошке проделал щель побольше, чуть расшатав и сдвинув в сторону одну из заколоченных досок, чтобы лучше были слышны звуки снаружи, а сам устроился около, на табурете. Рядом разложил сети, прислонил к стене вилы, лопату, мотыгу. Моток веревки сунул за пазуху. Анче, которой велено было ложиться спать, не умела преодолеть любопытство — высунула нос в кухню и недоуменно наблюдала за приготовлениями. Рыкнул на нее сурово: в кровать, быстро!

Знал, что ждать придется долго: ночные шалуны объявлялись после захода солнца, а то и позже. Надеялся, что пройти мимо наживки не смогут, подберутся

поближе, чтобы пощупать душегрейку или украсть, — тут-то он их и встретит: поймает одного, наkostenяет по первое число для острастки, затем отпустит — чтобы другим рассказал. Тумаки — лучшее средство для трусов.

Сидел и смотрел на бледные нити света, пробивавшиеся из ставенных щелей, — закат едва проникал в дом. Слушал звуки осеннего вечера: посвистывание ветра, одинокие вздохи неясности в лесу. Вдруг осознал — остро, до теплоты в груди, — как рад вернуться домой, к этому лесу, к этому саду и спящей в нем Кларе, к вечной Волге под обрывом. Слышал тихое сопение Анче. Подумалось: вот он, момент настоящей жизни — сидеть у порога и оберегать детский сон. И сон Клары под яблонями, и сами яблони, и весь этот хутор, давно уже ставший родным, давший защиту от бездушного и безумного большого мира. Здесь, внутри старого дома с запертыми ставнями, наполненного уютной темнотой, печным теплом, запахом яблок и дыханием любимого ребенка, было хорошо. Этот дом плыл кораблем — по поляне, по лесу и саду, по Волге, по миру, — и более Бах не собирался сходить с этого корабля. Берега стали ему не нужны. Он будет плыть в этом корабле, пока хватит сил, и везти с собой Анче — защищая от любого разбойника, который осмелится проникнуть на борт. А если Анче во время плавания так и не научится говорить — что ж, так тому и быть.

За окошком что-то легко хрустнуло — должно быть, пробежала лисица. Затем хрустнуло опять. Нет, не лисица — кто-то большой и осторожный крался по двору. Бах привстал с табуретки, стараясь дышать как можно тише, и нащупал на полу сеть. Едва различимо шорхнула о камень подошва — чужак поднимался на крыльцо. Расправив в руках сеть и сосчитав до пяти, Бах вобрал в грудь побольше воздуха и что есть силы пнул незапертую дверь. Та распахнулась с грохотом, сшибла кого-то — по ступеням, со сдавленным стоном, покатилося что-то темное. Бах раскинул руки и прыгнул на это темное — упал вверх, накинуд сеть, сжал руки: кто-то бултыхался в его объятиях — маленький, костлявый, юркий, — шипел от ярости, извивался и дергался, пытаясь освободиться. Но пеньковая сеть была крепка, а Бах уже достал из-за пазухи веревку и, надавив коленом на трепыхавшийся улов, крепко обвязал его несколько раз.

— Пусти, гад! — завизжал пойманный тонким и злым голосом по-русски. — Сука немецкая! Сволота немытая! Пусти, кому говорю! Не то я хату твою подожгу!

А тебе — глаза выгрызу, нос отъем, кишки высосу! И тебе, и девчонке твоей беловолосой! Пусти!

В темноте разглядеть лицо пленника Бах не мог. Ощущал только, как бьется под ладонями и коленями горячее, верткое, сильное. Бах сел верхом на это горячее и мотал, мотал вокруг него веревку, пока она не закончилась.

— Товарищи, на помощь! — орал голос уже во всю мощь. — Убивают-насильничают! Караул!

В проеме двери показалось дрожащее пятно света — разбуженная криками Анче вышла на порог со свечной лампой в руке. Бах замычал было предостерегающе, чтобы отправить ее обратно в дом, но за громкими воплями пойманного ничего нельзя было расслышать; встать же с пленника Бах не мог: тот бился в путах отчаянно, того и гляди — сбросит.

— Сюда! Скорее! — надрывался голос. — Товарищи, я здесь! Со света сживают, душегубы и кровопийцы рабочего класса! Баи с басмачами! Кулаки с подкулачниками! Кровь пролетарскую пьют, изверги!

Анче подошла к сцепившимся на земле фигурам, остановилась рядом. Присела, поднесла лампу ближе к источнику крика.

В неверном свечном свете Бах увидел черные лохмы волос, похожие на иглы диковинного ежа. Меж игл посверкивали черные же глаза — узкие и длинные, словно выведенные тушью на плоском, темном от грязи лице; где-то там, за этими иглами, скрывался и большой рот, и широкие скулы, и приплюснутый нос с толстыми ноздрями. Вот какой улов достался нынче Баху — киргизский мальчик, лет восьми или десяти, одетый в лохмотья и сыплющий отборными русскими ругательствами.

Поняв, что вышла на крики всего лишь хозяйская дочка, тот застонал разочарованно, засипел с досады:

— Все равно утеку от вас, суки! Чтоб вам пусто было! Чтоб хутор ваш молнией пожгло — до последней щепки! Чтоб яблони червь пожрал — до последнего листочка! А сами вы чтобы в Волге утопи и рыбам на корм пошли!

Вдруг замолк — Анче протянула руку к его лицу, отодвинула путаные пряди и пальцами коснулась губ.

— Откушу, — пригрозил мальчик.

Анче засмеялась и вновь потрогала подвижные губы.

— У... — ответила радостно и ласково. — У-у...

Что делать с пленником, Бах не знал. Сыпанул мелкий дождь, и он уволок спеленатое сетью тело в дом, положил у печи — в тепло. Мальчик продолжал ругаться, но уже не так бойко; зыркал глазами настороженно, не зная, чего ожидать. Анче устроилась было рядом на скамеечке, но Бах властным окриком отправил ее в постель.

Черты маленького киргиза напоминали Баху лицо Кайсара — угрюмого лодочника, который впервые привез шульмейстера на хутор: те же набрякшие веки, те же черные полосы бровей — гораздо более широкие, чем узкие линии глаз, высоко поддержанных к вискам, та же монгольская суровость в каждом взгляде. Мальчика отличали от Кайсара только юный возраст и горячий темперамент да поразительное многословие: он бранился смачно и разнообразно, находя в памяти и изобретая все новые и новые проклятия, ни разу не повторившись.

Конечно, пленника следовало бы наказать — отхлестать мокрой веревкой по спине и выгнать вон, чтобы не-повадно было проказничать. Но глаза его глядели так упрямо и зло, а рот после очередной порции брани сжимался так решительно, что Бах понимал: не поможет, спина мальчика привычна к побоям, как ноги — к долгой ходьбе и холоду. Отпустить без наказания? Напроказничает пуще прежнего — в отместку. Отвезти в Покровск и сдать в детский дом? Сбежит при первой же возможности. Ничего не мог Бах поделаться с дерзким гостем — не подчинился бы тот чужой воле.

И Бах развязал мальчишку — встал на колени, распутал веревки и сети. Тот поначалу не поверил в добрые намерения, норовил укусить; потом затих, дождался освобождения — и тотчас на четвереньках метнулся из-под рук Баха на другой конец кухни.

— Испугался, немчура? — прижался к стенке, отряхнулся по-звериному и чуть присел на полусогнутых ногах, готовый к прыжку в сторону. — То-то же!

Бах не спеша собрал разбросанные по полу снасти. Веревки скатал в мотки, а сети развесил по подоконникам — просохнуть. Взял веник и смел в угол занесенную с улицы грязь. Подтопил печь.

Мальчишка по-прежнему наблюдал за ним, постоянно перемещаясь вдоль стен и стараясь находиться на противоположной от Баха стороне.

— Жрать давай, — произнес наконец громко, но не очень уверенно, словно обычная наглость вдруг отказала ему. — У тебя от харча амбары ломаются. Я-то знаю.

Вместо ответа Бах прошел к входной двери и распахнул ее. На улице грохотал ливень, водяные струи хлестали в крыльцо, заливали порог. Посмотрел на мальчика выразительно: хочешь туда?

— Вот уж дудки! — мгновенно сообразил тот. — Сам уходи. Мне и тут неплохо.

Бах принес и бросил на лавку пару старых одеял. Ткнул пальцем — здесь будешь спать — и ушел в комнату Гримма. Кое-как пробрался между корзин и бочек с яблоками, лег на Гриммову постель — впервые в жизни.

Кровать была высокая, набитый сухой травой матрас — пышный, как пуховый; ковры на стенах смягчали и приглушали доносившиеся с улицы звуки. Почему он раньше не спал здесь, в уюте хозяйской спальни? Почему долгие годы упорно маялся на жесткой лавке?

Дверь оставил открытой, чтобы слышать, что происходит на кухне. Мальчишка пошуровал немного по полкам — искал, чем поживиться, — и, не найдя еды, вернулся на лавку. Долго кряхтел и ворочался, устраиваясь, потом затих.

Бах лежал без сна, вдыхая заполнивший дом густо-сладкий дух зрелых яблок. Захотелось по привычке посмотреть на спящую Анче, послушать ее дыхание. Поднялся с постели, прошел неслышно через дом, толкнул дверь в девичью спальню.

А постель Анче — пуста: откинута одеяло, белеет смятая подушка. Испугавшись, Бах охлопал рукой кровать, еще теплую, хранящую отпечаток детского тела, — никого. Заглянул под кровать, пошарил рукой — никого. Кинулся обратно в гостиную — вот же она, Анче: сидит на краю лавки у ног спящего гостя,

закутавшись в накинутую поверх ночной рубахи шаль и подтянув колени к подбородку. Смотрит на мальчишеское лицо — неожиданно беззащитное во сне...

Дождь лил три дня без перерыва — затяжной ноябрьский дождь, смывающий с лесов и полей последние следы осени: последние желтые листья с деревьев, последние клочки паутины и последнюю пыль. Смыл он и глиняные кляксы со стен дома — ополоснул бревна и доски, выскреб дочиста.

Выгнать мальчика в дождь Бах не мог.

Скоро увесистые капли побелели и покрупнели, опушились, обросли мохнатыми хвостами — стали снегом. Этот снег — обильный, тяжелый — ложился на соломенную крышу избы и дворовые постройки, укутывал яблони и клены, осины и дубы, покрывал правый берег и левый, камни и степь. Снег падал в Волгу, сперва растворяясь в ней и замешиваясь в негустую кашу, потом превращаясь в ледяное сало и застывая твердыми блинами, наконец — оборачиваясь блестящей коркой на поверхности воды. И снег шел без перерыва — три дня.

Выгнать мальчика в снег Бах не мог тоже.

На седьмой день, когда непогода унялась, вышел утром на утонувшее в сугробе крыльцо и понял, что снег теперь уже не стает, останется до весны, — как и маленький приبلудыш.

Отрывок из книги Гузель Яхиной «Дети мои»

Anotace

Jméno a příjmení autora: Bc. Nikola Jeglová

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, katedra slavistiky

Název diplomové práce: Komentovaný překlad současné ruské prózy

Vedoucí práce: Mgr. Martina Pálušová, Ph.D

Počet znaků: 121 129

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: knižní zdroje – 31, elektronické zdroje – 14

Klíčová slova: překlad, umělecký text, ekvivalence, román, Guzel Jachina

Charakteristika práce: Tato diplomová práce je věnována překladu uměleckého textu současné ruské autorky Guzel Jachiny. V první kapitole se věnujeme specifikům uměleckého textu a jeho překladu a překladatelské ekvivalenci. Ve druhé kapitole představujeme spisovatelku Guzel Jachinu a její romány. Stěžejní část práce tvoří třetí a čtvrtá kapitola zaměřené na překlad a translatologický komentář.

Annotation

Name and surname: Bc. Nikola Jeglová

Name of the department and the faculty: department of the Slavonic studies, Faculty of Arts, Palacký University Olomouc

Title of thesis: Annotated Translation of Contemporary Russian Prose

Supervisor: Mgr. Martina Pálušová, Ph.D

Number of characters: 121 129

Number of attachments: 1

Number of titles of used literature: 31 + 14

Key words: translation, literary text, equivalence, novel, Guzel Yakhina

Abstract: The diploma thesis focuses on the translation of literary text by the contemporary Russian author Guzel Yakhina. The first chapter deals with the specifics of literary text and translation equivalence. The second chapter is focused on the writer Guzel Jachina and her novels. The main part of the thesis is covered by our own translation and the translatic commentry.